

אֵלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֵדָם אֶכְלֵם פְּרוֹתֵיהֶם בְּעוֹלָם הָזֶה וְהִסְתַּרְנוּ מִפְּנֵי לֵךְ לְשׁוֹלָם הַכֹּהֵן
וְתִלְמוּד תּוֹרָה בְּנֶגֶד בָּלֵם

לזכר ולעילוי נשמת רבי יהושע השיל רייזמן ז"ל, נלב"ע י' בשבת תשס"ט, ת.נ.צ.ב.ה.

בענין

בשר בחלב

זמן ההמתנה בין אכילת בשר וחלב

לעילוי נשמת

הגאון רבי יהודה קולודצקי זצ"ל
בן הרב מתריאל זצ"ל
ראש ישיבת הישוב החדש, תל אביב
אוד מוצל משיבת גרודנא
תלמיד מובהק למרן הגר"ש שקאפ זצ"ל
מקים עולה של תורה, דולה ומשקה לעדרים
והעמיד אלפי תלמידים במשך למעלה משישים שנה
נלב"ע ביום ו' אדר תשס"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח על ידי תלמידיו

בשר בחלב

זמן ההמתנה בין אכילת בשר וחלב

א. במסכת חולין נאמר: "אכל בשר אסור לאכול גבינה, [אכל] גבינה מותר לאכול בשר", ומר עוקבא העיד על עצמו שלאחר אכילת בשר, המתין מלאכול חלב עד הסעודה הבאה. ונחלקו הראשונים כמה זמן צריך להמתין בין אכילת בשר וחלב [וצ"ע האם יש הבדל בין אכילת עוף לאכילת בשר בהמה].
ב. עוד נחלקו הראשונים מהו טעם האיסור לאכול מאכלי חלב לאחר בשר: "דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו" [רש"י], או "מפני הבשר של בין השיניים שאינו סר בקינוח" [רמב"ם], והנפק"מ בין שני הטעמים.
ג. ויש לעיין כיצד משערים את זמן ההמתנה בין אכילת בשר וחלב: מסוף אכילת הבשר או מסוף הסעודה הבשרית • מה הדין בספק אם כבר עבר זמן ההמתנה • המקור למנהג להמתין חמש שעות ומשהו.
ד. אכילת תבשיל של חלב אחר תבשיל של בשר [וכן להיפך].
ה. שיעור זמן ההמתנה בין אכילת בשר וחלב [וכן להיפך] לחולים וקטנים.
ו. האם צריך להמתין לאחר בליעת כדורי ויטמינים בשריים.
ז. בירך על מאכלי חלב ונזכר שעדיין לא עבר זמן ההמתנה מאכילת הבשר, האם רשאי לטעום כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה.

אכילת בשר אחר מאכלי חלב

ח. שיעור ההמתנה בין אכילת חלב ומוצריו לאכילת בשר מדינא דגמרא, דעת הזהור, והמנהג הלכה למעשה [מקור המנהג להמתין חצי שעה בין חלב לבשר].
ט. שיעור ההמתנה לאחר אכילת גבינה קשה [דין גבינות צהובות ומלוחות בזמנינו • זמן ההמתנה לאחר אכילת 'פיצה'].

מנהגי אכילת מאכלי חלב בשבועות

י. טעמי המנהג • אימתי הזמן הראוי לאכול את מאכלי החלב בחג • האם אפשר להקל בשבועות בזמן ההמתנה בין בשר וחלב יותר מכל השנה.

רבינו

כל הבשר פרק שמיני חולין

אשר

קעג

[דף קד ע"ב - קה ע"א]

ה **תני** אגרא חמוה דרבי אבא שוף וגבינה נאכלין באפיסקורן. הוא מני לה והוא חמור לה [ב] נאכל קינות הפה וכלא נטילה. רב יוחנן גריה דרב משמיאל אקלע לבי רב אשי אייתו ליה גבינה ואכל אייתו ליה בשרא ואכל אמרו ליה והא תנא אגרא חמוה דרבי אבא שוף וגבינה נאכלין באפיסקורן שוף וגבינה אין בשר וגבינה לא. אמר להו הני מילי גביליא אכל ציממא הא קחזין. תימנא מלי פריך וגבינה אחר בשר הוא דאסור אכל בשר אחר גבינה שרי בדאמרין צממוך אכל בשר אסור לאכול גבינה. גבינה מותר לאכול בשר. ואע"ג דהא דקאמר אכל גבינה מותר לאכול בשר [ג] על ידי קינות ונטילה קאמר ואיתו אכל כי לא משא ליה. [ב] מכל מקום מאי קשיא ליה מצרייתא דאגרא ו"ל דצרייתא דאגרא משמע דשוף וגבינה נאכלין בלא קינות ונטילה אכל בשר בעי קינות ונטילה. והיכי דמי אי בשר החלה אכילו בקינות ונטילה לא קני עד סעודה אחריתי אלא לאו בגבינה חתלה. והאי דנקט בשר וגבינה לא "דק אלא גבינה ובשר לא. [ג] ואגב דנקט בצרייתא שוף חתלה נקט נמי הכא בשר חתלה. ור"מ פירש בשם הלכות גדולות דאכל בשר אסור לאכול גבינה היינו בלא נטילה וקינות אכל גבינה וקינות שרי אפילו בצרייתא סעודה אכל גבינה מותר לאכול בשר אף בלא נטילה וקינות ומר עוקבא דלא אכיל עד סעודה אחריתי היינו בלא נטילה וקינות א"ר מחמיר על עמלו היה. ולפירושו קשה מאי מקשה הכא לרב יוחנן. ויכין לומר לפירושו לדעתן נטילה אין חלוק בין בשר חתלה בין גבינה חתלה. ולענין קינות דוקא יש חילוק. ומנטילה פריך לרב יוחנן [ג] ויהאנו העולם שלא לאכול גבינה דאמר בשר ואפילו אחר שוף ואין לשעת המנהג. וכיון שהביא רב אלפס ו"ל הא בשר אגרא "אלמא ק"ל כ"ע דלמור חיה ושוף דרגנן כדשני רב אשי [ג] נטילה כולה ר"ע היא. וגם אשי דהא דברי רב יוסף דהוא בעי למימר שמע מינה בשר שוף נחלב מדאורייתא. וכן פסקו הגאונים. והא דנקט אגרא שוף ולא נקט חיה. משום דשנייה טפי. ור"מ פירש משום דשוף אין נדבך בידים ובשינים ובמנינים: מן רגנן [ג] ור"מ אומרים מקנה. וז"ה אומרים מדות [דף קה ע"א] ובאסיקא דב"ש אומרים מקנה והוא הדין מדות. וז"ה אומרים מדות והוא הדין דמקנה ולא פליגי. [א] ב"ש אומרים חתלה מקנה ולא הוכירו הדחה

הגהות הב"ח

א בשר וגבינה לא לא דק: ב אלמא ק"ל כ"ע: ג כ"ע עין לקמן סימן ג"א: ד משלשון הגמרא והדור להם ב"ש: ה פירוש בוסן שורגל: א בהגהות המחילה וצריך נטילה. ג"ה בלומר בחבשיל של גבינה:

רבינו

קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ט

כסף משנה

קפט

כר מי שאכל גבינה או חלב חתלה מותר לאכול אחריו בשר מיד. [ת] וצריך שידיה ידיו [א] ויקנה פיו בין הגבינה ובין הבשר. וזמנו יקנה פיו בפת או בפירות שלועסן, ובולען או פולטן. ובכל מקנהין את הפה חוץ מתמרים או קמח או ירקות שאין אלו מקנהין יפה:

כר מי שאכל גבינה או חלב וכו'. פירש כל הכשר (קפ). והלכתא בכל מילי הוי קינות לבד מקיממא חמרי ויקנה ויקנה ב"ש אומרים מקנה וז"ה אומרים מדות ואסיקא ב"הא ק"ל מדות. ואינו למדק שלא חלק רבינו בין לילה ליום וגבינה היינו הדחת סידים ואסיקא דמוריהו נטילין. ויש לזה הוכחה מהא דרי יוחנן אקלע לגבי רב אשי אייתו ליה גבינה אכל אייתו ליה בשרא אכל כי חללא ידיו אחריו ליה והא מני אגרא שוף וגבינה נאכל באפיסקורן בלומר בלא נטילה וידים שוף וגבינה אין בשר וגבינה לא א"ל ה"מ גביליא אכל ציממא הא חזין ומימי עלה מיני ב"ש אומרים מקנה ב"הא מדות ומשמע דהך הדחה היינו נטילה וידים דאמרי בה נטיל ומשמע נמי דרי יוחנן לא חזין פיו ולא הקשו עליו אלא מנטילת ידים משמע דלא בני הדחת הפה אלא בקינות בני וכוין שהדחה הנזכרת היינו נטיל"א כי שלא ידיו הגבינה דנוקט בידיו ביום שהוא גולה אין צריך וליפיק לא הולך נפיש. ואכתי קשה דהך צרייתא משמע דאמרי בהדחת הפה דמאמרין עלה מאי מקנה ומאי מדות אילמא ב"ש אומרים מקנה ולא בני מדות וז"ה אומרים מדות ולא בני מקנה. ואי הדחת הידים היכי חזי מלי למימר הכי מלי מהני הדחת הידים למה שהוא דבק בפה וכו' בשנים. הילכך סברת רבינו שלא הוכיר הדחת הפה ל"ע:

כסף משנה

קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ט י

רבינו

חלל שוף וגבינה נאכלין באפיסקורן שוף וגבינה אין בשר וגבינה לא א"ל ה"מ גביליא אכל ציממא הא חזין ומימי עלה מיני ב"ש אומרים מקנה ב"הא מדות ומשמע נמי דרי יוחנן לא חזין פיו ולא הקשו עליו אלא מנטילת ידים משמע דלא בני הדחת הפה אלא בקינות בני וכוין שהדחה הנזכרת היינו נטיל"א כי שלא ידיו הגבינה דנוקט בידיו ביום שהוא גולה אין צריך וליפיק לא הולך נפיש. ואכתי קשה דהך צרייתא משמע דאמרי בהדחת הפה דמאמרין עלה מאי מקנה ומאי מדות אילמא ב"ש אומרים מקנה ולא בני מדות וז"ה אומרים מדות ולא בני מקנה. ואי הדחת הידים היכי חזי מלי למימר הכי מלי מהני הדחת הידים למה שהוא דבק בפה וכו' בשנים. הילכך סברת רבינו שלא הוכיר הדחת הפה ל"ע:

כר מי שאכל בשר בחתלה וכו'. פירש כל הכשר (קפ). והלכתא בכל מילי הוי קינות לבד מקיממא חמרי ויקנה ויקנה ב"ש אומרים מקנה וז"ה אומרים מדות ואסיקא ב"הא ק"ל מדות. ואינו למדק שלא חלק רבינו בין לילה ליום וגבינה היינו הדחת סידים ואסיקא דמוריהו נטילין. ויש לזה הוכחה מהא דרי יוחנן אקלע לגבי רב אשי אייתו ליה גבינה אכל אייתו ליה בשרא אכל כי חללא ידיו אחריו ליה והא מני אגרא שוף וגבינה נאכל באפיסקורן בלומר בלא נטילה וידים שוף וגבינה אין בשר וגבינה לא א"ל ה"מ גביליא אכל ציממא הא חזין ומימי עלה מיני ב"ש אומרים מקנה ב"הא מדות ומשמע נמי דרי יוחנן לא חזין פיו ולא הקשו עליו אלא מנטילת ידים משמע דלא בני הדחת הפה אלא בקינות בני וכוין שהדחה הנזכרת היינו נטיל"א כי שלא ידיו הגבינה דנוקט בידיו ביום שהוא גולה אין צריך וליפיק לא הולך נפיש. ואכתי קשה דהך צרייתא משמע דאמרי בהדחת הפה דמאמרין עלה מאי מקנה ומאי מדות אילמא ב"ש אומרים מקנה ולא בני מדות וז"ה אומרים מדות ולא בני מקנה. ואי הדחת הידים היכי חזי מלי למימר הכי מלי מהני הדחת הידים למה שהוא דבק בפה וכו' בשנים. הילכך סברת רבינו שלא הוכיר הדחת הפה ל"ע:

פרק עשירי

א כל איסורין שאמרנו הן במיני נפש חיה.

ויש איסורין אחרים של תורה בורע

ב הארץ והן החדש וכלאי הכרם והערלה והטבל:

ב החדש כיצד. כל אחד מחמשת מיני תבואה

בלבד אסור לאכול מהחדש שלו קודם שיקרב

העומר בששה עשר בניסן שני' ולחם וקלי

הקרבן לא תאכלו וכל האוכל כוית חדש קודם

הקרבן העומר לוקה מן התורה בכל מקום

כר מי שאכל בשר בחתלה וכו'. פירש כל הכשר (קפ). והלכתא בכל מילי הוי קינות לבד מקיממא חמרי ויקנה ויקנה ב"ש אומרים מקנה וז"ה אומרים מדות ואסיקא ב"הא ק"ל מדות. ואינו למדק שלא חלק רבינו בין לילה ליום וגבינה היינו הדחת סידים ואסיקא דמוריהו נטילין. ויש לזה הוכחה מהא דרי יוחנן אקלע לגבי רב אשי אייתו ליה גבינה אכל אייתו ליה בשרא אכל כי חללא ידיו אחריו ליה והא מני אגרא שוף וגבינה נאכל באפיסקורן בלומר בלא נטילה וידים שוף וגבינה אין בשר וגבינה לא א"ל ה"מ גביליא אכל ציממא הא חזין ומימי עלה מיני ב"ש אומרים מקנה ב"הא מדות ומשמע נמי דרי יוחנן לא חזין פיו ולא הקשו עליו אלא מנטילת ידים משמע דלא בני הדחת הפה אלא בקינות בני וכוין שהדחה הנזכרת היינו נטיל"א כי שלא ידיו הגבינה דנוקט בידיו ביום שהוא גולה אין צריך וליפיק לא הולך נפיש. ואכתי קשה דהך צרייתא משמע דאמרי בהדחת הפה דמאמרין עלה מאי מקנה ומאי מדות אילמא ב"ש אומרים מקנה ולא בני מדות וז"ה אומרים מדות ולא בני מקנה. ואי הדחת הידים היכי חזי מלי למימר הכי מלי מהני הדחת הידים למה שהוא דבק בפה וכו' בשנים. הילכך סברת רבינו שלא הוכיר הדחת הפה ל"ע:

כר מי שאכל בשר בחתלה וכו'. פירש כל הכשר (קפ). והלכתא בכל מילי הוי קינות לבד מקיממא חמרי ויקנה ויקנה ב"ש אומרים מקנה וז"ה אומרים מדות ואסיקא ב"הא ק"ל מדות. ואינו למדק שלא חלק רבינו בין לילה ליום וגבינה היינו הדחת סידים ואסיקא דמוריהו נטילין. ויש לזה הוכחה מהא דרי יוחנן אקלע לגבי רב אשי אייתו ליה גבינה אכל אייתו ליה בשרא אכל כי חללא ידיו אחריו ליה והא מני אגרא שוף וגבינה נאכל באפיסקורן בלומר בלא נטילה וידים שוף וגבינה אין בשר וגבינה לא א"ל ה"מ גביליא אכל ציממא הא חזין ומימי עלה מיני ב"ש אומרים מקנה ב"הא מדות ומשמע נמי דרי יוחנן לא חזין פיו ולא הקשו עליו אלא מנטילת ידים משמע דלא בני הדחת הפה אלא בקינות בני וכוין שהדחה הנזכרת היינו נטיל"א כי שלא ידיו הגבינה דנוקט בידיו ביום שהוא גולה אין צריך וליפיק לא הולך נפיש. ואכתי קשה דהך צרייתא משמע דאמרי בהדחת הפה דמאמרין עלה מאי מקנה ומאי מדות אילמא ב"ש אומרים מקנה ולא בני מדות וז"ה אומרים מדות ולא בני מקנה. ואי הדחת הידים היכי חזי מלי למימר הכי מלי מהני הדחת הידים למה שהוא דבק בפה וכו' בשנים. הילכך סברת רבינו שלא הוכיר הדחת הפה ל"ע:

יורה דעה סימן מט הלכות בשר בחלב

א אכל בשר, לא שנא בהמה חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישעה כשיעור שמזמן סעודת הבוקר עד סעודת הערב שהוא שש שעות. ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו. ובתוך הזמן אפילו אין בשר בין השיניים אסור, לפי שהבשר מוציא שומן ומושרש טעם עד זמן ארוך. ולפי זה הטעם, אם לא אכלו אלא שלעסו לתינוק אין צריך להמתין, דכיון שלא אכלו אינו מוציא טעם. והרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ט ה"כ) נתן טעם לשהייה משום בשר שבין השיניים, ולפי דבריו לאחר ששהה כשיעור מותר אפילו נשאר בשר בין השיניים, והלועס לתינוק צריך להמתין. וטוב לאחוז בחומרי שני הטעמים: ב אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד, ובלבד שיענין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהן. לפיכך אם הוא לילה שאינו יכול לעיין אותם היטב צריך לרחצם, וביום אין צריך. וה"ר פרץ כתב (הגהות הסמ"ק סי' ר"ג אות ו') יש לרחצם אף ביום, לפי שפעמים שהגבינה שמנה ונדבקה בלחלוחית הידיים ולא אדעתיה, צריך לקנח פיו ולהדיחו. והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה, וכן בכל דבר שירצה חוץ מקמחא ותמרי וירקא, לפי שהם נדבקים בחניכין ואין מקנחין יפה. ואחר כך ידיה פיו ביין או במים. ויש נוהגין לשרות פת ביין או במים ולאכול, והוא עולה בשביל קינוח והדחה, ויותר טוב להיות כל אחד ואחד בפני עצמו. וכתב הרמב"ם במה דברים אמורים באוכל בשר בהמה וחיה אחר גבינה, אבל אם אוכל אחריה בשר עוף, אין צריך לא קינוח ולא הרחה ולא נטילה. ורבנו תם כתב בשם הלכות גדולות שמותר לאכול בשר אחר גבינה מיד בלא קינוח והדחה, וגם גבינה אחר בשר מותר מיד, אלא שצריך קינוח והדחה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב ונהגו העולם שלא לאכול גבינה אחר בשר אפילו אחר בשר עוף, ואין לשנות המנהג.

בית יוסף

כל סימן זה נתבאר בספר או"ח סימן קעג זולת מש"כ בשם הרמב"ם במה דברים אמורים באוכל בשר בהמה וחיה אחר גבינה וכו'.

אורח חיים סימן קעג הלכות ברכות שבסעודה

כתב בעל הלכות גדולות (ברכות פ"ו דף ט' ע"ג) שהאוכל בשר מותר לאכול אחריו גבינה מיד על ידי קינוח ונטילה, והאוכל גבינה מותר לאכול בשר מיד אף בלא קינוח ונטילה. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ולא נהגו העולם כן, אלא נוהגין שלא לאכול גבינה אחר הבשר אפילו הוא בשר עוף, ואין לשנות המנהג. הלכך אין לאכול גבינה אחר הבשר עד שישעה כשיעור מזמן סעודת הבוקר עד זמן סעודת הערב, ואם יש בשר בין השיניים צריך להסירו. ובשר אחר גבינה מותר מיד על ידי קינוח והדחת פיו ונטילת ידים. ואם הוא יום ורואה שידיו נקיות אינו צריך נטילה.

בית יוסף

כתב בה"ג שהאוכל בשר מותר לאכול אחריו גבינה מיד וכו'. כן כתבו התוספות (קד: ד"ה עוף וגבינה) והרא"ש (סי' ה) בפרק כל הבשר בשם רבינו תם ובשם הלכות גדולות. והעולם נהגו שלא לאכול גבינה אחר בשר כלל ואפילו אחר בשר עוף, וסיים בה הרא"ש ואין לשנות המנהג, ע"כ. ונראה לי שזה שנהגו העולם שלא לאכול גבינה אחר בשר כלל, לא מטעם גדר וסייג הוא שנהגו כן אלא משום דסבירא להו כדעת הרמב"ם (ע"י מאכ"א פ"ט ה"כ) שמפרש דהא דאמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה אפילו בקינוח הפה ובנטילת ידים קאמר. וכתב הרשב"א (חולין קה: ד"ה הא דאמרין) שכן דעת רבינו חננאל ובעל העיטור (ח"ב יג: ז"ל): ומ"ש רבינו הילכך אין לאכול גבינה אחר הבשר עד שישעה כשיעור מזמן סעודת הבוקר עד זמן סעודת הערב. שם בפרק כל הבשר אמר מר עוקבא אנה בהא מילתא חלא בר חמרא וכו', וכתב הר"ף (שם) ושמעין מהא דהא דאמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה דלא שרי למיכל גבינה בתר בישרא אלא דשהי ליה שיעור מאי דצריך לסעודתא אחריתא ולא אשכחין מאן דשרי למיכל גבינה בתר בישרא פחות מהאי שיעורא דהא מר עוקבא אע"ג דשהי ליה כי האי שיעורא קרי אנפשיה חלא בר חמרא: וכתב הרא"ש (שם) בסעודתא אחריתא אכילנא, פירוש בזמן שאדם רגיל לסעוד דהיינו מזמן סעודת הבוקר עד זמן סעודת הערב, ובפחות משיעור זה אין לאכול גבינה אחר בשר. וכתוב בה"ה (אשרי שם) על זה וכן כתב המיימוני (שם) דצריך שישעה שש שעות והיינו דלא כהלכות גדולות ורבינו תם והתוספות שפירשו בסעודה אחריתא אכילנא לאו בסעודה שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית, אלא אפילו אלתר אם סילק וביירך מותר, דלא פלוג רבנן, וכן נראה לראב"ה (חולין ס"א אלף קה) עכ"ל. וכן כתוב בהגהות מיימוניות פ"ט מהלכות מאכלות אסורות (הכ"ח אות ג) וכתבו עוד שלדעת רבינו תם והלכות גדולות מר עוקבא שלא אכל גבינה עד סעודה אחרת מחמיר על עצמו היה. והעולם נהגו כדברי הרמב"ם. וכן פסק הרשב"א בתורת הבית (ארוך ב"ג ש"ד פו: וכתבו הרמב"ם (שם) והרשב"א (שם פו:)) ששיעור זה צריך להמתין אפילו אחר בשר עוף: ומ"ש ואם יש בשר בין השיניים צריך להסירו. כן כתב הרשב"א בחידושו (שם ד"ה נמצא) בשם בעל העיטור (ח"ב יג: ז"ל): שאם יש בשר בין שיניו ואפילו שהה צריך להוציאו, וכתב שגראין דבריו, וכן פסק רבינו ירוחם ז"ל (נ"ט אות כח קלז). ובספר יורה דעה סימן פ"ט כתב רבינו, שזה לדעת האומרים שהטעם שצריך לשהות הוא לפי שהבשר מוציא שומן ומושרש טעם עד זמן ארוך, אבל לדעת הרמב"ם (שם) שנתן טעם לשהייה משום בשר שבין השיניים לאחר ששהה כשיעור, מותר אפילו נשאר בשר בין השיניים: וכתב הר"ן (חולין לו: סו"ה אפר) נראין הדברים שמי שאכל בשר ושהה קצת ואחר כך מצא בשר בין שיניו שאינו צריך שהייה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם אלא מאכילה ראשונה חשבינן ליה לזמן שהייה ומיהו קינוח הפה מיהא משמע דבעי עכ"ל: ואם הוא יום ורואה שידיו נקיות אין צריך נטילה. פשוט בפרק כל הבשר (קד:): ויש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת מפני שכתוב בספר הזוהר פרשת משפטים (קמה) וז"ל, אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא ארבעין יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי לגבי אינון דלעילא וסייעתא מסאבא מתקרבין בהדיה וגרים לאתערא דינן בעלמא דינן דלא קדישין ואי אוליד בר באינון יומין אוזפין ליה נשמתא מסטרא אחרא דלא איהי קדישא עכ"ל. וכבר כתב המרדכי (חולין סי' תרפו) שמה"מ (תשובות דפוס פראג סי' תרטו) היה נוהג שלא לאכול בשר בהמה וחיה אחר גבינה לפי שפעם אחת מסעודה לסעודה מצא גבינה בין שיניו גזר להחמיר על עצמו. ואין זה כחולק על התלמוד ולא כמוסיף שהוא גורע, דהא חזינא פרק כל הבשר אנה להא מילתא כחלא בר חמרא וכו', וכל חד מצי לאחמורי אנפשיה לעשות משמרת, ובעת אנו מיקל כיון דגבינה ועוף נאכלין באפיקורן ע"כ. והא דאין שהוא ז"ל לא ראה ספר הזוהר ואפילו הכי היה מחמיר על עצמו משום מעשה שהיה ואע"פ שהיה מיקל בעוף היינו לפי שלא ראה ספר הזוהר אבל אנו שזכינו לראותו טוב ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף: והקינוח הוא שילעוס פת וכו' עד וכן לא בתמרי וירקא. פשוט בפרק כל הבשר (קה): ומ"ש ואחר הקינוח ידיה פיו במים או ביין. שם תניא בית שמאי אומרים מקנח ובית הלל אומרים מדיה ואסיקנא דבית שמאי אומרים מקנח והוא הדין למדיה ובית הלל אומרים מדיה והוא הדין למקנח ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ופירש רש"י והוא הדין דתרווייהו בעינן, וגם הר"ף (לו: ז"ל) כתב הילכך בעי קינוח והדחה, וכן כתב הרא"ש ז"ל (סי' ה). אבל הרמב"ם בפ"ט מהלכות מאכלות אסורות (הכ"ח) לא הזכיר הדחת פה כלל ומתוך לשונו משמע דמדיה דקנתי לאו הדחת פה היא אלא נטילת ידים, ובית שמאי איירו בהכשר פה ובית הלל בהכשר ידים וכולהו מודו דתרווייהו בעינן, וכן דעת הר"ן ז"ל (לו: ד"ה בית שמאי). והרשב"א כתב בתורת הבית (ארוך ב"ג ש"ד פו: ז"ל) יש מי שהורה שאין צריך לעולם קינוח פה לאוכל גבינה תחלה, ואינו מחזור. וכתב עוד, יש אומרים שצריך לקנח פיו והוא הדין שצריך עוד להדיח פיו במשקין. ויש אומרים שמקנח או מדיה ודי לו באחד מהם ולזה הדעת נוטה. ע"כ. והעולם נהגו לקנח ולהדיח, וכן נכון לעשות כדברי הממיר בדבר שאין בו טורח:

א (א) יאכל בשר אפילו של יחידה ועוף (ב) לא יאכל (ג) גבינה אדירי (ד) עד (ה) שיששה (א) (ו) שש
שעועות ואפי' אם שהה כשיעור (ז) יאם יש בשר בין השנים (ח) צריך להסיר (ט) יהלועם (י) לחנוק
צניח להמתין: כה וזה מה שאמר כבר שם (יא) הכינים ומסור (יב) נרד (יג) לנחם מן קודם שילב נמיה (יד) מכה

א. מיתרר דר
חסדא חולין דק ק"ה
ב. רמב"ם במדק
ק' מהמ"א ורש"י
נח"ה בשם גדולי
במחברים וש"ס
ג. שם במדק כח
פוקח וכפירוש
הר"ם והרמב"ם שם

סעיף א (א) אבל בשר. עי' בשו"ת מור ורחל (להדג מהר"א טוסק)
באוהל ברבות והאדות באמצע ההשו' דנס אם לכל בשוגג בשר

ובחורף שנים קר יתחזק מעט אולם התעניין בנזק האשף' בנזן החלף
 אש' אל' וזה רק בדרך שלילה והנזן בנתי' רדעו בלחמם כמ"ס עס בנחל:
 ודבריו השורר וזה שמות אה חוקן חלק דעם מעש"ל עין בקן ובין
בחורף כאשר יראה לך ששם את שוב לחימי בלחמ נבנה סף סקל' ובשור
בדרכ אה' נ' סבכיל' נ"כ מדברי בנן האלך כמו שכתבתי וכן לחימי שוב
בדרכ' מרח ששן עיור כלל א' ס' א' שחלף' בדרכי טעור' בזה וז' נ"כ
ועיקר כוונת עיור' שירך לחימי' ש' ששון עין בקן ובין בחורף ובין
עיקר ליתעל' יי"ש' ארבעה כ' ליתעל' אה' ס' הדי ארסר' כ' ודמאס' השור' אה' ו
לחמ' ש' ששון עין בקן ובין בחורף וכן' כנחל' ש' בנחמ' השור' אה' ו
ובלחמ' נבנה ס' לחימי' ועי"ש' עוד בשור' בדרכ' מ"ס בעיני' א' וליתעל' ס'ס
דל' מיכיל' לרדן ודמס' השור' אה' כמחמבר' לחמ' ש' ששון עין בקן ובין
שיר' א' עין בקן ובין בחורף אה' אה' עיני' ששון רדעו ס' רטא לחמ' ש' ששון
רק שש' א' ובקורקול' לרב מתני' ע' ששון עין לבס' ובקורקול' לחמ' ש' ששון
ובחמ' ולחמ' ש' ששון עין בקן ובין בחורף יי"ש' וז' בנחמ' דל' אה'
כל' מחמבר' אה' אה' מ"י שחמבר' אה' לית' בזה רק לחמ' ש' ששון
ליתעל' חוקן וכן לתי' מחמבר' ע' עיל' ש' אה' אה' מ"י שחמבר' אה' לית' אה'
 נבנה ע' אה' כ' האה' כמ"ס כמ"ס ירד' ליתעל' א' ששון עיני' :

[illegible][illegible]

סוכר חלב שמעורב צמחות קטן צמחה וכמה כדורי מרופות מהו שיהי גורם לאספיה עם אכילת צמר אשר מי שהוא הרעיש בזה.

לפי הנשמע ממומחה ירא אלוקים בלחם המוכר הזה ויש
מנסיוני דלחבא ע"י שמאדים כל חלקי המים וגשאר
סוכר זה. בעיותי מסביר אינו עוד כלל חלב כלל מה"ת
ע"מ, ואינו דומה ללחבת חלב דהם ע"י ההסלקי עשיו
גשאר עיקר החלב אלא שמיבש וחוזר שוב ע"י תערובת מים
להקפא חלב גמור משא"כ סוכר חלב שגשאים רק חלקי סוכר
שבחלב (הגסיוני) ועוד גסיוני עממה איכא ב' דעום גש"ע
ויד"ק פ"ו אס הוא חלב מה"ת, ואפי' לדין שמתמרים
דרק מימי חלב אינו חלב מ"מ חלב מבושר בפוסקים פ'
פ"ו אס ופ"א פ"א.

מב"מ לענין אכילה בבי"ט שהוא רק במתירוב קטן מחר
הבדורים, וגם זיכא כמה דעות ביז"ד סי' פ"ט
ומבשיל של בניה עדיף מגזינה עזמה ע"פ לענין לאכול
בזבז אחר זה, וא"כ אפשר לקחת התירוב ע"פ סי' אחר עקומה
בזבז, ופשיטא לא"ץ להבטחין דאם הרמ"א סי' פ"ט ס"א
המיר מתירוב לדיו ע"פ סי' אחר במב"מ ע"ד.

אבל מעיקר ההלכה יראה דאין בתערוכת מיעוט של חלב סובר זה חשש עכ"פ במקום חולה שאין צו סכנה

אם צריך לשהות שש שעות אחר בליעת
וויטאמינען שנעשו מכבד

ליכא והאיסור. וגם כיון שבויתאמינס לא היה מנהג משום שלא היה זה עד איזה שנים זה לא כבר לא שיך לאסור מצד המנהג דתבשיל אחר תבשיל. וגם בתבשיל מצינו שאף שיש בו טעם האיסור כמו בגתבשל בקדרה של בשר שלא הודחה שיש קצת ממשות של איסור שאסור לאכול עם גבינה ומ"מ שרי לאכול גבינה אחריו כמפורש בש"ס ע"י ר"מ. וכן לא"ד שאסור ג"ט בר ג"ט ע"י בשול וא שתבשיל של חתיף שכלו"ע אסור נמי שרי לאכול אחריו גבינה כמפורש ברע"א שם כיון שאין בו טעם גדול. וא"כ כ"ש שאין לאכול גבינה אחר הויתאמינן שיש בו קצת מכבד. ואף אם נימא שיש מהכבד דבר הנותן טעם קצת ובפרט שלא ברור שיש שם חשיבות טעם לאסור אף כשנעשו מכבדים בהמות שנתגבלו וצריך לעיין בזה לדינא. ולכן לאכול גבינה אחר הויתאמינס של כבד אין מקום לחוש כלה. וכ"ש שמותר בלעז אכוד אתר גבינה אף שיהא וגם בלא קנז והדחת פיו.

בבבב הווייטאמין שנעשט מ'כבד' של בומות כשרות
אם מותר לבלוע אותם אחר אכילת חלב. הנה
זה ודאי אינו כלום דאחר חלב מותר לאכול בשר.
ואולי כוונת מע"כ הוא אחר גבינה קשה שיש
להחמיר שלא לאכול בשר, אבל זהו רק לחומרא
שמעיקר הדין מותר אפילו אחר גבינה קשה כדאיתא
ברמ"א סימן פ"ט סעיף ב', והייל למע"כ לשאול
עד'תפא מינה אם מותר לאכול מין חלב אחר בליעת
הווייטאמין. ופשוט שגם בזה מותר שליכת בזה
הטעמים שהזכרנו בס"ז ס"א ובש"ך ס"ב, ואף
מטעם לא פלוג דמסתבר דמחמת זה נהגין שלא
לאכול גם אחר תבשיל של בשר אף לא תבשיל של
חזל. אף דמשמע שלא נמשך טעם מתבשיל וליכא
ג'כ"ב' הפעמים, דהא לא יפלו במציאות, אלא
שלהאסרין הוא משום לא פלוג. נמי בווייטאמין
שנאכל דבר הנאכל אלא תבשיל אין שייך גם לא
פלוג בזה. והא לא אפי' ישנה מדרג העולם וליכא
הווייטאמין נמי אין לאסור כיון שעל הווייטאמין

בדין גבינות הצהובות שבזמנינו

הרמ"א בסיומן פ"ט סעיף ב': זיכר ונהגין שכל שהגבינה קשה, אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף, כמו בגבינה אחר בשר עכ"ל. וכתב הס"ז שם: "ושיעור גבינה קשה שזכר רמ"א היינו שעברו עליה ו' חדשים, או שהיא מתולעת, כ"כ איסור והיתר וכו'" עכ"ל. והבאנו דין זה בסיומן ר"א סעיף ו' בזה"ל: "גבינה קשה שעמדה ששה חדשים, או גבינה מתולעת, כיון שאינה מתעכלת במהרה, וגם מעלה טעם לפיו אחר אכילתה, אסור לאכול אחריה אפילו בשר עוף או תבשיל בשר, וצריך להמתין כדרך שממתין בין בשר לחלב".

ולפי"ז בגבינות הצהובות המצויות בזמנינו, שזיבא דרובא אינן עומדות ו' חדשים, וגם אינן מתולעות, אי"כ פשוט לכאורה שאין להם דין של גבינות קשות, ואין צריך להמתין בין אכילתן לאכילת בשר, ודין כיון כל שאר הגבינות, שדי בהחלטה וקיצוץ בין אכילתן לאכילת בשר, וכך כתבנו בהלכה שם בסעיף ח'. והנה הגיע לידי דפים מספר על הנהגות הגר"א קוטלר וצוקלר העומד לצאת לאור בקרוב, ע"י האי גברא רבא הגאון ר' אהרן פקסור שליט"א ומצאתי כתוב שם בזה"ל: "מעשה בבחור שהזמן לאכול אצל רבינו, וכאשר הגישו לפניו בשר, אמר הבחור שהוא אכל גבינה צהובה, ואסור באכילת בשר, אמר לו רבינו, הגבינה הצהובה המצויה בינינו איננה הגבינה הקשה עליה דברו הפוסקים, שהיא היתה כ"כ קשה שהיו "צריכין ריב איין" (מגרדת) לוחכתה" עכ"ל. הרי מעשה רב ממרן הגר"א קוטלר זצ"ל, שאין לחוש כלל להמתין, אחרי הגבינות הצהובות המצויות בזמנינו. ושוב מצאתי שכ"כ הגאון בעל הבאר משה גאב"ד דברעצין שליט"א, בהנהגות שכתב על ספר פתחי הלכה חלק א', עמוד ק"ח,

וה"ל: "ולפי שיש קצת עירובי הדברים, לפי הבנת ודעת העולם אכתוב דעתי וכו', וכלל גדול נקוט בידך, דרך גבינה שיש בו כבר נקבים ע"י יושנו, ועוברים פראצקדור ארוך, אחריהן יש להמתין שש שעות, ולרוב גבינה קשה כאלו נמצאים בשוויץ "שוויצער קעז", לא כן בשל ארצות הברית, והגבינה של ארצות הברית בלא שום חילוק, אני מתיר לאכול בשר אחר רחיצת הפה יפה יפה וכו', ואיני אוסר אלא בגבינה שנמצאים תולעים, או נקבים הרבה, כמו שנמצאים בגבינות שמשוויצער לאנד וכו'" עכ"ל.

ולפי"ז מה שרואים שיש אנשים הממתנים בין אכילת גבינה צהובה גרילה, לבין אכילת בשר, כשיעור שממתנים בין אכילת בשר לאכילת חלב, לכאורה אין זה אלא מנהג סעות, וכלשון הגאב"ד דברעצין שליט"א: "עירובי דברים לפי הבנת ודעת העולם".

אמנם אחרי זמן קיבלתי מכתב מת"ש שליט"א מירושלים, שדעת מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, שיש להמתין אחר כל גבינה צהובה, כדרך שממתין בין אכילת בשר לחלב, ושעמתי שטעמי משום שכבר נהגו העם להחמיר בזה, ולא ס"ל שזה מנהג סעות בעלמא. וצ"ע בזה.

ותלמיד אחד כתב לי, ששאל את מרן הגר"ש אויערבך שליט"א והשיב לו הגר"ש שליט"א, שהוא אינו אומר לאחרים, שהם צריכים להחמיר בזה, ושאל את מרן שליט"א איך הוא עצמו נוהג, וענה לו, שלעצמו הוא נוהג להחמיר ולהמתין. וראוי לכל אחד לנהוג כפי שיוהר לו המורה הוראה שבמקומו.

שבט ה'ת"ל - חלק ב' - סימן ק"ח

זה זמן טובא קבלתי מכתבו ומשני זמני המונגל לא באתי עד היום בקיור, אשר שאל צענין אכילת בשר אחר גבינה מלוחה שבדין לא עברו עליה ו' חדשים.

הנה ידוע שטיפת הש"ס ר"פ כל הכשר לא משמע להחמיר בזה, אלא דביני הרמ"א בסי' פ"ט כ' להחמיר כהזכ"ק, והט"ז מחמיר דוקא במחלוקת לו הועמדה נקובה, ובה"ט ידוע שגם הגבינה הרכה נותנים לתוכה קוצה, ושיעור הקפאת הגבינה חולה כמות הקוצה שנותנים לתוכה, וא"כ שוב אין לנו גבול צד אס לא כמ"ש הרמ"א בסימן סימן ט"ז ובס"ך ס"ק ט"ז כל כשרה נגדר קשה, ומש"כ דנש"ה משמע כל שקשה אפי' פחות מ' חדשים יתכן שממנו כן אכל לבין התי"ח לא יראה כן, מכ"מ גם אנכי דרכי להחמיר בזה, ונעמתי דבהיום הכל נמכר בחתי"ח ויש לו כל מיני גבינות חלב שבהם פחות מ' חדשים וא"כ שבהם יותר מ' חדשים וכו' לר"ז ח"ה לוח זמנים מתי נעשו, זה בלתי אפשרי, ט"כ עליו להחמיר בכל קשה, דלג"ה מלחתי בחלחולים שוטים להחמיר בקשה אפי' פחות מ' חדשים ולהלך בכל רכה גם כשרה ק"ח מלוחה וגם כשנותנים לתוכה חזק טיפות מעמיד כידוע.

תשובות

חלק א סימן נח

בשיעור הזמן שצריך להמתין אחר אכילת גבינה צהובה

שאלה: אם נכונה השמועה ששמעתי בשם מרן שליט"א דאחרי גבינה צהובה שנתיכבה כגון במאכל הקריא "פיצה", שדינו כגבינה רכה ואי"צ להמתין שש שעות.

ועי' פרי"ח שהוא חולק על הס"ז וז"ל, בגבינה קשה שי"ך טעמי דהרמב"ם כי גם גבינה בין השניים מקרי גבינה, אכן בגבינה רכה לא שי"ך הטעם של הרמב"ם, אך להטעם השני, בגבינה צהובה שהוא חריף וחזק והטעם נמשך אין נ"מ כמה שנתיכבה.

בבית הוראה

יוסף של' אלישיב

לא נכונה השמועה כי לא נשאלתי ע"ז. אכן לדעתי תרי טעמי נאמרו בהא דאסור לאכול גבינה אחרי בשר: א, מפני שטעם הבשר נמשך עד זמן רב, ב, טעם הרמב"ם משום דבשר בין השניים מקרי בשר (עי' ט"ז רס"י פ"ט), ומענה באיסור לאכול בשר אחרי גבינה צהובה נע"י בערוה"ש פ"ט אות י"א "שוויצער קעז" שיש בהם הרבה שמנוניות והטעם נמשך הרבה זמן].

תשובות והנהגות - חלק א

סימן תל"א

שאלה: אכל בשר בלילה וישן וקם בבוקר ורוצה לשתות קפה עם חלב והוא עדיין קודם שש שעות מהו.

בספר "ויעש אברהם" מביא בשם הגה"ק האדמו"ר רבי אברהם מטשכנוב זצ"ל ששיעור שש שעות היינו לעיכול, ושינה גורם עיכול ולא צריך שש שעות, ושעמתי שאחר מגדולי הוראה בעיה"ק פסק כן הלכה למעשה, ויש לחמוה שלא ראו הספר "זכרון למשה" עם הנהגות הגה"ק ה"חכם סופר" זצ"ל שהונהג בתחילה להתיר, והכין לעצמו חלב לקפה לשתות בבוקר ונשפך, וזוהי הבין שאין הדין כן לכן מאז פסק דלא פלוג ע"ש, ומי הוא אשר יהיו לפסוק נגד עמוד הוראה כמותו, אבל צ"ב דלא בשמים היא לפסוק הוראות בסימנים מן השמים.

ונראה שבעלמא אי אפשר לפסוק ממעשה, ורק ההלכה קובעת, אבל גאוני ישראל בעלי רוח הקודש כמו הגה"ק ה"חכם סופר" זצ"ל, הרגישו שזהו סימן, וביררו שוב ההלכה וראו פנים לאסור ולכן שינה פסק דינו, ויש לסמוך עליו.

ומסופר על רבינו הגר"א זצ"ל שרצה שבבית מדרשו ישאו כפים כל יום, ובאותו לילה שרצה למחרת לנהוג כן הובל לבית הסוהר על ידי עלילה ופסק מאז שלא לשתות, ותמה הגה"ק רבי ישראל סלנטר זצ"ל הלא לא בשמים היא ואין להשגיח על אותות ומופתים אלא כפי הלכה, אבל לפי דבריו קדושי עליון בעלי רוח הקודש מרגישים אם זהו סימן ורמז, שאז מעיינים עוד פעם בהלכה וקובעים הוראה.

תשובות והנהגות - חלק א

סימן תל"א

שאלה: קטן כמה זמן צריך להמתין בין בשר לחלב.

נראה דמיד כשמבין ענין האיסור של חלב אחר בשר (אפילו בשנתים) כבר ראוי לחנכו דומיא דכל מצות חינוך דאיסורין ע"י בפוסקים או"ח סי' שמ"ג ובמ"ב שם סק"ג, ויש להמתין שיעור שעה (אחרי קינוח והרחצה) שזוהו בעצם עיקר השיעור לרמ"א יו"ד (סימן פ"ט), אבל כשמגיע לבן חמש או שש שזוהו גיל חינוך למצוות, (עיין מ"ב סי' ע' סק"ו וכן סק"א) ראוי להתחיל לחנכו יותר עד ג' שעות, ולערך בן חשע או עשר ו' שעות, ובחכמ"א (כלל מ' דין י"ג) מקיל בתולה קצת אחרי שהיית שעה והוא הדין בקטן, אבל קצת חינוך צריך וראוי עכ"פ כשהוא עוד קטן לדבק מאד לחנכו שימתין כבר או שש שעות דוקא.

ולא מצאתי הדין מבואר בגדולי הפוסקים, אבל כיון שהשיעור חינוך יש לקבוע באופן שיתרגל כשיגדיל לקיים דין שהייה כהלכתה, נראה שאם נוהג כמ"ש די בכך.

הלכות פסח סימן תצד

ונוהגין (יא) בכמה מקומות לאכל (יב) מאכלי-

(ח) חלב ביום ראשון של שבועות. ונראה לי הטעם, שהוא (יד) כמו השני-תבשילין שלוקחים בליל-פסח וזכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל-חלב ואחר-כך מאכל-בשר, וצריכין להביא עמהם (טו) שתי לחם (טז) על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה (יז) זכרון לשתי הלחם שהיו מקריבין ביום הכפורים:

באר היטב

הפננת: (ח) חלב. יש הרבה טעמים, ומ"כ הטעם בזה שאותן ד' שבועות היו לישראל ד' נקיים דגמית אשה מנדתה, וידוע דגם נזכר ונעשה חלב, והינו מדין לרחמים, ומנהג אבותינו תורה היא, אף יש להזהר שלא יבואו לידי אסור; ועין בי"ד סימן פט דא"צ להפסיק בבהמ"ז אם אינו אוכל גבינה קשה, ויזהר לקח מפה אחרת, עכ"ל מ"א. ובשכנה"ג כתב: אני נוהג לאכל דבש וחלב ומבדק בהמ"ז ואוכל בשר, וכ"כ של"ה. וע"ל סימן תקה דחלב שנקח בדי"ט ע"י א"י יש להזהר בו אסור ואין לשנות, אלא בדי"ט שני יש להחמיר, וכן הסקמתי ש"ז והמ"א שם, דלא כמהרש"ל שהתיר, וכ"כ בתשובת חוט השני סימן לא ובתשובת נחלת שבעה

ומצאתי
כתב

משנה ברורה

(יב) מאכלי חלב. עין מגן-אברהם. ואני שמעתי עוד בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה, כי בעת שעמדו על הר-סיני וקבלו התורה נפי בפעולת התפלות נחגלה להם על-ידיה כל חלקי התורה, כמו שכתב רב סעדיה גאון, שבפעולת התפלות קבלו כל התורה וזכרו מן הקדש, לא מצאו מה לאכל חלב, כי אם מאכלי-חלב, כי לקשר צריך הנחה רבה: לשחט בספיך בדרך פאשר צנה השם, ולנקר חוטי החלב והדם, ולהרים ולמלא, ולבשל בכלים חדשים, כי הפלים שהיו להם מקנים, שבשלו בהם באותו מצת-לפת, נאסרו להם, על-כן פתרו להם לפי שעה מאכלי-חלב, ואנו עושין זכר לזה*: (יג) ביום ראשון וכו'. גם נוהגין (יא) בקצת מקומות לאכל דבש וחלב, מפני התורה שנקשלה לדבש וחלב, כמו שכתב "דבש וחלב תחת לשונך וגו'": (יד) כמו השני-תבשילין וכו'. בן אוכלים מאכלי-חלב רוצה לומר, בשם שפסק עושין זכר לקרבן, כן אנו צריכין לעשות בשבועות זכר לשתי הלחם שהיו מקריבין, ועל-כן אוכלים מאכלי-חלב ואחר-כך מאכל-בשר, וצריכין להביא עמהם שתי לחמים, דאסור לאכל בשר וחלב מלחם אחד, ויש בזה זכרון לשתי הלחם: (טו) שתי לחם וכו'. ולכן נהגו (יז) לאפות לחם אחד עם חמץ, דאז בנדין יצטרך להביא לחם אחד לאכל עם בשר. (יג) ויזהר אז להסיק התנור קפה בין לחם לחם, וגם צריך מרדה חדשה, דלא כמקצת נשים שמהפכין אותה על צד השני, דהא בלוע מעבר אל עבר משמננית: (טז) על השלחן. ויזהר לקח (יד) מפה אחרת בשבועות לאכל בשר. ואין צריך להפסיק בכרפת-הפזון (טו) אם אינו אוכל גבינה קשה, אלא קצת פיו קפה ונדיח, כדאיתא ביונה-דעה סימן פט: (יז) זכרון לשתי הלחם. ואסור להיטל חטין, דגמית שתי הלחם. כתב הפריימגדס: יש לזהר בענין מאכלי בשר וחלב בכל מה שנוהגין בכל השנה, המבאר ביונה-דעה סימן פח ופט, וישלח לצאת שכרם בלפסוס.

(*) וטעם זה הוא שיש אף אלא דרבי אלעזר בן עזריה דסבירא לה דתורה נמנה לנו בערב-שבת ולא בשבת, כן איתא בספרי דרבי אלעזר בשם רבי אלעזר בן עזריה.

שער הציון

(יא) חק-יעקב בשם הפל"ב: (יב) מגן-אברהם: (יג) שם: (יד) אחרונים: (טו) דאם אוכל גבינה קשה צריך להפסיק בכרפת-הפזון, ורמזין שש שעות (פמ"ג):

והלכותיו

פרק ה

הקטן

המתנת שש שעות בין בשר לחלב

לט. תינוק הרוצה לאכול מאכל חלב אחר שאכל בשר ועדיין לא עברו שש שעות, אינו צריך להמתין זמן זה, אלא יכול להאכילו. אך רצוי שישטוף את פיו שלא ישארו שאריות של בשר בפיו. וכן יש להקל בזה בקטן שהגיע לחינוך, אך בזה יש להמתין לכל הפחות שעה, ויש אומרים יותר (נה).

לחלב באופן שהם צריכים לאכול דלא גריעי מחולה שאיכס, ונראה כן איש חי שנה שניה פרשת שלח אות י"א שכתב, דלצורך חולה אע"פ שאין בו סכנה יש להקל להמתין שעה אחת, אך צריך סילוק שולחן וברכה"ז ועין חכמי כלל מ' סוף אות י"ג, עכ"ד וכ"ד ההתחייב בירד תש"ע.

וראיתי שמביאים מספר תורות חטאת ביוכח מים חיים בכלל ע"ז דין ר' שכתב להעיד מה שראה בימי קטנותו בעיר פזנא בשנה אחת שהיה בה דוחק גדול, והורה הגאון החסיד מהר"ש מרגליות להחיר לערים הקטנים שאוכלים מקופת הקהל לתקן תבשילים בשומן אווה, ושיאכלו אח"כ גבינה, ואמר בפירוש שלא התיר אלא רק משום שיש דוחק גדול ובפרט לערים אלו שהורבה מהם מתפרנסים מן הציבור ונקראים עניים, אבל לא רצה להחיר כן בשנה אחרת, וכתב ע"ז בתורת משה שם שאין שעת הדחק ראייה ומה שהתיר בילדים קטנים יתכן דצריך ההיתר שמותר לספות להם בידים איטור דרבנן, עיי"ש. ומוכח לכאורה דבלא שעת הדחק אין להקל אפילו לקטנים, וצ"ע.

שוב ראיתי בשבת שכתב ה"ד יוד י"ד שרן בזה והסיק דלקטני קטנים אין מקום להחמיר בהשניה קצת בין בשר לחלב ובפרט היכא שאינו רוצה אלא רק במאכלי חלב, ויש לדון בקטנים שהתירו קצת עיי"ש.

ובערוך השולחן יוד סי' ל"ז כתב דנהגו מלפנים דבקטן פחות מכן ג' לא הקפידו לחכות כלל, אלא רק הקפידו שלא יהיה פי הקטן מלוכלך בבשר, ואחר ג' שנים דיקרקו להמתין ולהחכו לאט לאט עד שיתרגל להמתין שש שעות, אבל בילד חלוש או אפילו כשאינו חלוש אלא שלא רצה לשתות שאר משקין לא הקפידו להמתין יותר מג' שעות עד שיהיה בן ט' שנים, עיי"ש. וע"ז בשרית מלמד להועיל ח"ב סי' ל"א ובתשובות ונהגות להגרים שטרנבוך שליט"א סי' תל"ה כתב דבקטן בן ג' סגי לתכנן להמתין שעה אחת, וכשהגיע לגיל חמש-שש יתכנן להמתין ג' שעות ובכ"ז יתכנן להמתין שש שעות.

ובחנוך נער פכ"ט סוף הערה א' כתב שהולכים לפי זמני סעודתו של הקטן, דהיינו אם דרכו להמתין מסעודה לסעודה חמש שעות, מותר לו לאכול חמש שעות, דהיינו רביעית. ועיי"ש שהעלה ג"כ דמים אין ליתן לו דברים שאין בהם משום רביעית כגון שוקולד חלבי וממתקים חלביים וכדו' תור שש שעות.

(נה) כתב בשו"ע יוד סי' פ"ט סעיף א', אבל בשר אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות ואפילו אם שהה כשיעור אם יש בשר בין השיניים צריך להסיר, והלועס תינוק צריך להמתין, עכ"ד. וכתב ברמ"א שם ד"א שאין צריכים להמתין שש שעות רק מיד אם סילק ובידך ברכת המזון מותר ע"י קינוח הרוחה, והמנהג הפשוט במדינות אלו להמתין אחר אכילת בשר שעה אחת ואוכלים אח"כ גבינה, מיהו צריכים לבדק גם כן ברכת המזון אחר הבשר, דאז הוא כסעודה אחרת ומותר לאכול כדרכי המקילין, אבל בלא ברהמ"ז לא מהני המתנת שעה, ור"א דאין לבדק ברהמ"ז ע"מ לאכול גבינה, אבל אין נוהרים בזה, ובש מרקקין להמתין שש שעות אחר אכילת בשר כדי שיוכלו לאכול גבינה, וכן נכון לעשות, ולכאורה בקטנים יש להקל בזה דנהג כתב הר"ן ביומא ר"פ יוה"כ"פ דכל דבר שהוא לצורך התינוק אע"פ שהגיע לחינוך מאכלים אותו איסורים דרבנן אפילו בידים וכ"ד הרשב"א והור"ב ב"י אור"ח סוסי" שם"ג, והרמב"ם בסוף הל' מאכלות אסורות כתב דאסור להאכילו בידים אפילו בדברים שאיסורם מדברי סופרים, וכן פסק בשו"ע אור"ח סי' שם"ג והארכנו בזה לעיל, ומצא דבריו זה איכא פלוגתא הפוסקים וא"כ בנידון דידן לכאורה יש להקל מטעם ספק ספקא, ספק מותר למיסוף בידים איטור דרבנן וספק האם צריך לחכות שש שעות או רסני בשעה, ודריק.

ובערוך השולחן יוד סי' פ"ט סעיף ז' כתב שהמנהג בכל תפוצות ישראל להמתין שש שעות וחלילה לשנות ובה נאמר פורץ גדר וגו' ויכל באדם שאינו בריא שציווהו הרופאים לשתות חלב יכול לסמוך על רעה זו בהמתנת שעה ובהדרת פיו אף שאין בו סכנה וכן נער או גנדה כחושים ורופאות לשתות חלב, די להם בהמתנה שעה, עכ"ד. ומשמע לכאורה שאף לנער ונערה לא התיר אלא רק כחושים אבל לא בבריאים, איבאר דיתכן דנער ונערה היינו שכבר הגיעו למצוות, אבל אחר דבקטנים יש להקל אף כשאינם כחושים, ודריק.

ושמעתי להביא ראייה ממשיך הרמ"א אור"ח סי' שכ"ח סעיף י"ז שמותר לומר לעכורים לעשות בשבת תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול וסתם צרכי קטן הרי הם כחולה שאין בו סכנה ועיי"ש במג"א שמותר ג"כ להאכילו מוקצה, וע"ז בשו"ע אור"ח סי' רע"ז סעיף ה' שמותר לעשות בשבת מדורה ע"י עכורים לצורך קטנים ועיי"ש בריש הסימן לענין הולכת הנר, והשתא לפי"ז י"ל דה"ה יש להקל ג"כ בענין דידן דא"צ הקטנים להמתין שש שעות בין בשר

פסקי

סימן תצד - חג השבועות

תשובות

אמנם הפמ"ג עצמו ביו"ד סי' פ"ט מ"ז סק"ג כתב שאפילו למחמירי⁷⁰ בכל השנה שלא לברך ברכה אחרונה ולסלק עצמו מסעודת חלב במיוחד על מנת שיוכל לאכול אח"כ סעודת בשר, מכל מקום בחג השבועות מותר⁷¹ לברך ברכה אחרונה על אכילת החלב אף שהוא בכונה כדי שיוכל אח"כ לאכול בשר, ואפשר שלהיתר זה כוונת הנוע"א הנ"ל.

ויש⁷² שפירשו כוונת הנוע"א, שאפשר שנהג עפ"י האר"י ז"ל (בס' טעמי המצוות בשם הר"ח ויטאל) שלא אכל בשר אחר גבינה או גבינה אחר בשר כל היום, וע"ז הכוונה שבחג השבועות אפשר להקל כמנהג העולם להמתין שעה אחת או חצי שעה.

ומצינו בעוד פוסקים שכתבו להקל בענינים אלו בשבועות, כמובא בבה"ט (סק"ח) בשם הכלבו "דבשבועות יש נוהגין לאכול גבינה בסעודת מנחה אף שאין שש שעות מסעודת שחרית ובלבד שירחץ פיו ויחצוץ שיניו להוציא הבשר", אמנם כבר כתב ע"ז בחק יעקב (סקי"א) "שומר נפשו ירחק מזה וכן הסכמת האחרונים דבחה השבועות יש ליהור כמו בכל השנה", ויש⁷³ שהביאו בשם צדיקים שהקילו כדברי הכלבו רק באופן שישן שינת הצהריים בין הסעודות, ואין⁷⁴ להקל בענינים אלו רק אם יש לו כך בקבלה מאבותיו או רבותיו.

סעודת בשר בלא לברך ברכה אחרונה על אכילת הגבינה (וע"ע באות דלהלן).

ודע עוד, כי אף שמסתיימת לשון המ"א ומ"ב משמע שדי בקינוח והדחת פה לאחר אכילת גבינה, ומיד יכול לאכול בשר, מכל מקום כבר כתבו השל"ה הק' ועוד גדולי הפוסקים⁶⁷ שצריך להמתין לערך שעה בין אכילת גבינה לאכילת בשר, ולכל הפחות⁶⁸ חצי שעה, וכן מנהג העולם.

וענין הברכה אחרונה והפסקה חצי שעה הוא משום סילוק והפסקה מסעודת החלב לסעודת הבשר, לכן לא⁶⁹ די שיכרכו ברכה אחרונה ומיד יטלו ידיהם לסעודת יו"ט כחושבם כי עד שיאכלו הבשר יתעכבו באכילת דגים ובזמירות למעלה מחצי שעה, אלא צריך להמתין חצי שעה עד התחלת הסעודה.

המתנה בין בשר לחלב ולהיפך בחג השבועות

יג. מ"ב סקי"ז: כתב הפמ"ג יש ליהור בענין מאכלי בשר וחלב בכל מה שנהגין בכל השנה וכו' ושל א יצא שכרם בהפסדם. ובספה"ק נועם אלימלך (פרשת משפטים ד"ה לא תבשל) כתב "וגם אנחנו בחג השבועות התירו לנו חז"ל שלא להמתין אחר הגבינה השיעור כמו בשאר ימות השנה", וכו' עיי"ש ביאורו בזה עפ"י דרך החסידות. ולכאור' הוא נגד השל"ה והפמ"ג ועוד פוסקים שכתבו שיש ליהור בשבועות כמו בכל ימות השנה.

מאכלי חלב בליל שבועות

יא. שם: ונוהגין בכמה מקומות לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות וכו'. יש⁶¹ נוהגין לאכול סעודה של מאכלי חלב בליל שבועות, ובסעודת היום אוכלים מאכלי בשר, ויש⁶² אומרים שאינו מנהג נכון, כי יש חיוב בשמחת יו"ט גם בליל שבועות, ואין שמחה אלא בבשר, ועכ"פ אף אלו הנוהגים כן יאכלו⁶³ סעודה חשובה ממיני מטעמים ודגים ושתיית יין, אבל לא ימלא כריסו כי ריבוי המאכל מביא את הגמנום והשינה וצריך להתחזק כארי לעבודת הלילה.

ברכה אחרונה וקינוח והדחת והמתנה בין סעודת חלב לבשר

יב. מ"ב סקט"ז: ואין צריך להפסיק בברכת המזון אם אינו אוכל גבינה קשה אלא יקנה פיו יפה וידיה כדאיתא ביו"ד סי' פ"ט. והוא מהמגן אברהם, ויש⁶⁴ חולקים עליו וכתבו שא"צ שאכן מסתיימת השו"ע ביו"ד שם משמע שא"צ ברכת המזון בין גבינה לבשר, מכל מקום המעיין במקור הדברים שם מוכח שגם בין אכילת גבינה לאכילת בשר צריך ברהמ"ז וסילוק סעודה, ואסור לאכול בסעודה אחת, גבינה ואח"כ בשר. ודע, כי אף למנהג⁶⁵ רבים ושלמים שאין אוכלין פת בסעודת החלב אלא אוכלין מיני מזונות, מ"מ צריכים⁶⁶ ג"כ ברכה אחרונה, ואסור לפוסקים הנ"ל – ליטול ידיים ולאכול

המתנה חצי שעה אין מקור, כי לפי השו"ע והפוסקים בירד אין צריך לבלל להמתין די בקעוה ודורחה, ולפי הוה"ק צריך המתנה שעה, ועיין בפרי הדר על הפמ"ג סי' פ"ט שד"ס קטני' בשם ש"י מנח ראובן סי' קפ"ז דשעתא חזא שבי' הוה"ק אין הכוונה לשעה ממש אלא היינו הפלגה והפסק בין סעודה לסעודה, ומופלא הוא חצי שעה כדחזיק בפ"ק רש"ת דסמך היינו חצי שעה, ויותר מכך הוא מופלא, ועוד כי שם דשעתא חזא אין הכוונה דרוקא שעה שלימה אלא זמן ספור כנסת הברכה אי"א לעמוד וכו' אפילו שעה אחת, ועוד, כיון שעבר רוב שעה הרי"ל כשעה שלימה. סי' 69, סי' עולת ראיה להגרי"א וי"ט שולח"א סי' נ"ט עיי"ש שמוטב בזה לשון השל"ה: ילאחר שעה היו ערובין השלח לסעודת בשר (אמנם זה דרוקא בין גבינה ובשר שהמתנה חצי שעה או שעה, אבל בין בשר לגבינה שמתנים ו' שעות מחשבים השעות מאז שהפסיקו באכילת הבשר עד אכילת הגבינה ולא מברכהמ"ז – עיין פרי הדר שם על מ"ז סק"ב). 70. עיין בירד שם סי' א' ברמ"א וט"ז סקי"ג דאסור לברך ברהמ"ז מסעודת בשר על מנת לאכול גבינה, וכתב שם הפמ"ג דלמנהגנו שמתנים ו' שעות אין זה למעשה, אבל אחר סעודת גבינה, לברך על מנת לאכול בשר, יש מקילים ויש מחמירים. 71. וברכ"ת בירד שם סקי"ט מביא דברי האורח מישור שחמה על המנהג להקל בזה בשבועות וכתב שערף לבטל המנהג של אכילת חלב בחוה"ש, ודורכ"ת יצא נגדו שרצה לבטל מנהג ישראל המובא ברמ"א עיי"ש. 72. עיין פרי הדר על הפמ"ג שם שיש שלומדים בזה"ל שיש להמתין גם אחר גבינה ו' שעות וכן מור"ח דברי הרמ"א שם סי' ב', ועי' דרכ"ת שם סקי"ב בשם כתבי הארי"ל דברכתבין, אמנם מסיים שם בשם ש"י מקדש מלך דגם הארי"ל לא תחמיר אלא באכילת גבינה קשה. 73. בס' פסקי חשבוה סי' רפ"ה בשם ש"י ויעש אברהם שהנהיג מותראי' מוטבכנו וי"ע הרה"ל לשאליו בזה השבועות להקל לאכול מאכלי חלב אף שערין לא עבר שש שעות מאכילת בשר ורק באופן שישן בנתיים שינת הצהריים עיי"ש. 74. שרית משנה הלכות ח"ז סי' ע', בליקוטי מהרי"ח מנהיג ערש"ש מביא בשם מהר"א מרדכי' ז"ל שיהיה חתוך את צפתיו דיו ויגילו ערש"ש שבעות ואמר כי אף שאין לחתכם ביום אחר (ענין סי' ר"ס ט"א א' במ"א ומ"ב) מ"מ כיון דאין בזה"ל שצריך לטהר עצמו בשבועות כאשר לבעלה ובכשם שמוחר לצורך טבילת ידה היה בזה, ובס' ליקוטי יהודה כתב שכן נתג החדשים הרי"ם ד"ע טעם הנ"ל, וכ"ה ברמ"א סי' תרכ"ה סעי' י"ג להקל בזה בכל עי"ש משום שחיוב אדם לטהר עצמו ברגל.

על המ"ב סקי"א עיי"ש. 61. כן מקובל במה קהילות, ובאירחות רבנו ח"ב עמ' צ"ח שכן נהג הגר"י קניבסקי ז"ל. 62. דרכי חשבוה ירד סי' פ"ט סקי"ט שקרא לנתינים כן "מתחממים" וכתב שמנהג זה לא יתכן עפ"י המבואר בשם ש"י תקני' דיש חיוב בשר גם בלילה (ועי' בענין זה מ"ש"ש שם אות י"א), ובמקומות חסנים ח"ו סי' קיד' הביא עד סימכין להפריך מנהג זה, כי יש חיוב בירד ב' סעודות בפת, ודמשה אם שבה יעלה הרוב אחר, ואיתא ברא"ש פ"ז דברכות ק"ב' ובמקומות יו"ט שם דשמתח ירד בפת הוא באופן שאוכל בשר ושוחה וין כהדי דפת אבל בפת בלא בשר ליכא שמחה. 63. שם, ועי' שרית ויש משה – ודורכ"ת ח"ב סי' ק"ז שג"כ מישב את הנהגתן באכילת חלבי לילל חתג מכמה אנפי אבל יאכלו סעודה חשובה ולא כדרכם בימות החול. 64. בשל"ה הק' מ"ס שבועות ד"ה הפטרה שפסיק בניהם ברהמ"ז, שכנה"ג בירד שם, מנח יעקב כלל ע"ז אות ה' מובא בבר"ת שם סקי"ב, ובבאר מ"ס חיים פ' וירא ערש"ש וקח חמאה וכל' "המעין בירד שם ובת"ח כלל ע"ז בענינו וירא אשר האי צריך ברהמ"ז בין גבינה לבשר והו' ברור למעיין באמת ואפשר שג"כ נפל בדפוס במג"א, ועי' בפמ"ג ירד שם מ"ז סקי"ג דרכ"ת שם סקי"ט שמביאים שיטות אלו. ויש שישבו שיטת המג"א – עיין שרית קרן לדוד סי' ק"ט ושרית משנה שבי"ר ח"א סי' נ"ט. ועי' בס' פרי הדר על הפמ"ג ירד סי' פ"ט מ"ז סקי"ג שאף שבת"ח ד"מ מובא ברמ"א ולא כהבאר מ"ס חיים, מ"מ כיון שהתירו סיים בדברי הבי אריה סי' קע"ג שפ"י הוה"ק יש להחמיר שלא לאכול בשר אחר גבינה באותה סעודה, משמע שחשש ליה, ועיי"ש שבעצם דבר זה פלוגתא הוא בין תלמוד וירד שמפוטח להחמיר (וכ"פ המג"א) לבין הוה"ק שמחמיר (וכ"פ הבאר מ"ס חיים). 65. ואף כי לטעם המבואר ברמ"א צריך ברוקא לאכול לחם בסעודת חלב ואח"כ גם בסעודת בשר לחם אחר והוא זכר לשתי הלחם, מ"מ נתפשט המנהג בתפוצות ישראל שכל נטילת ידים לפת בסעודת החלב, וכ"כ ברכ"ת ירד סי' פ"ט סקי"ט שכן קיבל המנהג מאבותיו ורבותיו הק', וכ"כ בדרכי חיים מנהיג צאנו ודרכי חיים ושולח אות תרמיד ועוד, ואפשר דסמכין על מני מזונות חלביים שג"כ עשויים מחטים (ע' מ"ב סקי"ז), והוא נעין פת הנלוש בחמאה המבואר במ"א. 66. כמפורש בשר ירד שם סקי"ז. 67. עיין דרכ"ת ירד שם סקי"ט ועוד, והוא עפ"י הוה"ק שאין לאכול גבינה ובשר בעתא חזא. 68. וי"ט מ"ז סקי"ב, וכ"ה בשל"ה הק' מ"ס שבועות ד"ה הפטרה. 69. ודנה, למנהג זה של

חיים

חלק ג - סימן כח

בירורים

אם אפשר להקל בשבועות בזמן המתנה בין בשר לחלב יותר מכל השנה

כמו בשאר ימות השנה וכו' עיי"ש, וכבר הביאו בנועם אלימלך הגר"מ בהערה, מגלויני מהר"י דהעיר ד"ע היכן תזיל התירו שלא להמתין בבשרא השנה, וציינו לכל בו דירן. וכן הובא בחק יעקב (סימן מ"ז סקי"א), ומ"מ סיים דהסכמת האחרונים דגם בחג השבועות יש ליהור כמו בכל השנה ע"כ. וכ"כ הפמ"ג (ע"ס משנ"ז סקי"ג - כ"ה סקי"ז) ודוהרו בכל מה שנהגין בכל השנה, וכדי שלא לצאת שכרם בהפסדם ע"כ, והובא במשנה ברורה (ע"ס סקי"ז). וכ"כ בדרכי חשבוה (יו"ד סימן פ"ט סקי"ע) דאין לנו רשות לסמוך על הכלבו לאכול בשר תחילה ולא להמתין שש שעות, וכמ"ש בשיירי כנסת הגדולה (א"ח טו"ס מ"ד).

כתב הכל בו (סימן ק"ו דף ע"ט, כ) ויש נמנעים מלאכול גבינה בסעודת מנחה של עצרת, לפי שהאריכו בתפילה עד חצי היום או קרוב לו, ומשם ועד סעודת המנחה ליכא שיעור ששה שעות. ויש שאין חוששין לזה, כיון שהוא תאב לאכול כבר נתעכל הבשר, אך כיון שעיקר השהיה בשביל בשר שבין השינים, ראוי למי שאינו נמנע מהגבינה באותה סעודה - לחצות שיניו ולהוציא הבשר קודם שיאכל הגבינה. ואעפ"כ בזמן אחר אין ראוי לסמוך על חציית שיניו אלא בשעות כשיעור. ויש נמנעין לאכול מעת לעת. עכ"ל.

וידועים דברי הרה"ק מליצ'ענסק זיע"א (פ"י משפטים ד"ה לא מנצל) שכתב בזה"ל, וגם אנחנו בחג השבועות שעת צריך לנו חז"ל, שלא להמתין אחר הגבינה השיעור

בירורי חיים - המשך

ובקצור שר"ע (על ה' נב"ם סימן י' סט"ו) לרבי אהרן פפויפר ז"ל הביא דיש מנהג להמתין בין בשר לחלב שלוש שעות בלבד, וקשה למצוא מקור או טעם ברור למנהג זה, אך כך נוהגים יוצא גרמניה, ומנהג אבותיהם בידיהם מדורי דורות. ע"כ.

ואולם יעיינו בדרכי תשובה (סימן פ"ט סק"ו) שהביא מקור לדבר מספר מזמור לדוד לרבי דוד פארדו ז"ל, שכתב שיש כמה מקומות שאין ממתנין אחר הבשר רק. ג' שעות בקירוב אפילו בקיץ, ויש למנהג זה על מה לסמוך, הואיל ואם היה בחורף או היה כבר זמן סעודת אחריתא, א"כ ממילא מוכח דאינו מושך טעם גם לאחר ג' שעות עיי"ש.

אמנם כבר הבאנו לעיל (א"ח י"ז) מגן המלך שכתב, דשש שעות הוא דוקא - חלק רבע מנת לעת בין בקיץ ובין בחורף. ובשו"ת פרח שושן (יו"ד כלל א' סימן א') כתב שכן עיקר לדריא עיי"ש, וכ"כ בכנסת הגדולה (הג"ח א"ח י') ובשלחן גבוה (פסק"א). וע"ע בשו"ת ברכה (סימן פ"ט סק"ג) שכתב דלא מבעיא לדידן רפטה ההוראה כהמחבר להמתין שש שעות, אלא אפילו בערי אשכנז דהמתן עם נהגו להמתין רק שעה אחת, והמדקדקים לבד ממתנין שש שעות, יש להן להמדקדקים להשוות מידותיהם ולהמתין שש שעות בין בקיץ ובין בחורף. ע"כ (נזכ"ט).

המתנת חצי שעה בין חלב לבשר

עיי"ד המנהג להמתין חצי שעה אחר מאכלי חלב בשביל אכילת בשר. הנה בשו"ע לא הובא דבר זה. ואדרבה בשו"ע יו"ד (סימן פ"ט ס"ג) איתא דמותר לאכול אחר גבינה - בשר מיד, אחר שיעיין בידיו וידיה פיו במים, ובליה שאינו יכול לעיין היטב ירחץ ידיו ונפרש"ח כתב דזה אינו אלא כשאכל בידים, משא"כ אם אכל בכף או במגרפה (מזלג) א"צ לרחץ ידיו, ובמקרה לא בעינן לא קינוח ולא נטילה. וכתב הב"י (א"ח סימן קע"ג ד"ה יש משמירין), ויש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת, מפני שכתוב בזהר (פר' משפטים) בזה"ל אשכנז דכל מאן דאכלי האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא, ארבעין יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי וכו' ע"כ.

ובברכי יוסף (יו"ד סימן פ"ט שו"י נכ"ס סק"ג) כתב, אכל בגבינה מותר לאכול בשר אחריו מיד, רבים נהגו להמתין, יש מי שממתין שעה וגם שיהיה בסעודה אחרת, והרבה גדולי ישראל נהגו להמתין ששה שעות כמו שחרא להרב כנסת הגדולה ואחרונים, (וגם אני שמעתי דיש נוהגין אם אכלו בשר ממתנין ו' שעות ואח"כ אוכל בגבינה, ואם אכלו בגבינה ממתנין ג' שעות ואח"כ בשר). ע"כ. ובשער המצוות (פר' משפטים) הובא שהאר"י ז"ל ביום שהיה אוכל בגבינה לא היה אוכל בשר עד הלילה עיי"ש.

ועיי"נ בכף החיים (א"ח ס"ס סק"ג) שכתב דמשמע מדברי הוזהר הק' הנוכח דאין חילוק אם אוכל בגבינה קשה או רכה או חלב, דבכל ענין אין לאכול מאכלי חלב ובשר בשעתא חדא, או בסעודתא חדא אפילו אחר שעה, וע"כ כל יא שמים יחמיר לעצמו ולאחרים הנשמעים לו שלא לאכול בשר אחר גבינה אפילו רכה או אחר מאכלי חלב עד אחר שעה אחת ובסעודה אחרת, אע"פ דלפוס דינא מותר לאכול אחר הדחת וקינוח הפה. כמ"ש ביו"ד (סימן פ"ט ס"ג). עיי"ש.

ובטעם שלא נהגו להמתין 'שעה' כדאיתא בזהר, כתב בשו"ת מהרש"ג (פ"א יו"ד סימן י"א) בזה"ל, אמנם כמדותה לי בדזה אפילו המדקדקים אינם נוהגים כל כך [ר"ל להמתין שעה], ואפשר דס"ל דמה שאמר בשעתא חדא אין הכוונה דוקא על שעה שלמה שהוא אחד מכ"ד שעות ביום, אלא זמן מה נקרא שעה לפעמים בלשון הגמרא, כמ"ש [תלמוד] רבינו יונה (נזכ"ט ר"ס פ"א) ע"כ, ואהא כתב בספר

פ"ט עיין עוד להלן בזה.

ק. יעיינו ברבינו חננאל (ב"מ כה, ב) שכתב בזה"ל... המזלג שיש לו ג' שיניים, ודרך בני יון להחזיק תחיתת הבשר ולהתוך עם הסכין ולאכול וכו', ואין ידיו נוגעות בבשר כלל מפני הוזהר. עכ"ל.

קא. ובכף החיים (יו"ד ש"ס סק"ל) כתב, דכל חומרות אלו דוקא באוכל בגבינה, אבל לא בשותה חלב או אוכל מאכלי חלב. ע"כ. [וע"ע בהערה דלקמן].

קב. ועיי"נ בספר יפה ללב (ח"ח) שכתב, דפשוט דגם האר"י לא החמיר רק בגבינה, וכיוצא בזה מאכל עב' דלועס בשיניו ושייך בזה ענין מושך טעם, אבל בשתה חלב דרך שתיה לבר לכ"ע בהדחת הפה סגי ברצוה לאכול בשר אח"כ. עיי"ש. ובמקדש מלך על הוזה"ק (פר' פנחס דף ולי"א, ב) כתב שקיבל מפי מגידא אמת שהאר"י היה מקפיד שלא לאכול בשר באותו היום שאכל בגבינה, רק כשהיה אוכל בגבינה קשה. ע"כ.

קג. וכן כתב בשו"ת הק' (מסכת שבועות נו מצוה, אות ח' ע"ב ו' נב"ם חש"ג) בזה"ל, נוהגין לאכול בחג השבועות מאכלי חלב ואח"כ אוכלין בשר וכו', אז צריך לרדק להחזיק בפרט ביום קדוש כזה לעשות קינוח והדחת היטב, ולהפסיק בברכה מ"ז, "להמתין שעה" ואח"כ פרוס מפה אחרת ויערוך השלחן ובשר. עכ"ל. וכמו"כ נהג בעל שיי"ר כנסת הגדולה שהבאנו לעיל, וז"ל אני אוכל מאכל חלב... ואחר 'שעה' אני אוכל מאכל בשר ע"כ.

קד. לקמן (אות כ"ד) הבאנו דבריהם.

אם בעינן להמתין בין בשר לחלב שש שעות מלאות

(י) כבר הבאנו בספר בירורי חיים (מ"א סימן ט' אות ו' עמ' קעט) עיקר דברי הפוסקים ע"ד המתנה בין בשר לחלב, לענין אם בעינן שש שעות שוות או זמניות. ועתה אביא עוד בזה, אי סגי בחמש שעות ומשהו או דילמא בעינן שש שעות מלאות. **בגמ' חולין** (ק"ה, א) אמר ר' עקיבא אנה לאה מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידנא, לא הוה אכיל גבינה עד למחר עד השתא **וברמב"ם** (מסלות אסו"ט פ"ט ה"ח) מצינו שכתב מנין השעות, וז"ל מי שאכל בשר בתחילה וכו' לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כרי שיעור סעודה אחת, והוא כמו שש שעות, מפני הבשר של בין השניים שאינו סר בקינוח עכ"ל. ומלשון 'כמו שש שעות' למדו"ש דלא בעינן שש שעות מלאות. וכן משמע מלשון **המאירי** (פולין ק"ה ד"ה ודל) שכתב בזה"ל, ולא מצינו בשהיה זו פחות משיעור שבין סעודה לסעודה, והוא שש שעות 'או קרוב לזה'. ע"כ.

(יח) **ובספר** פרפרת משה"ע (כ"י פר' י' מש"א) הביא, שבחקפת לימודיו בישיבת אור ישראל לצעירים (בשנות תש"ל), הזמן שבין הסעודה הבשרית בצהריים לסעודה החלבית בערב, היה פחות משש שעות שלמות, וכששאל על כך את ראש הישיבה הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל, ענה לו רבו שכן היה אצל מרן החפץ חיים זצ"ל (שכידע), וזה להסתופף רבות בצלו, הן בביקוריו התכופים בביתו שבראדן, והן בפעמים הרבות שעשה הח"ח בעיר לידא, בה כיהן הרב ניימן כראש ישיבת אור ישראל תיכף לנשואיו, על פי מיינויים של מייסדיה ה"ה הח"ח והגאון רבי חיים עזר זצ"ל. ע"כ. וכמו"כ הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל לא המתין שש שעות שלמות.

ובקובץ מוריה (ט"ז חש"נ עמ' עט) פסקי הלכות מהגרש"ז אויערבאך ז"ל, הובא שנשאל אם אלה שמקילים להמתין מבשר לחלב פחות משש שעות, אם עליהם להמתין חמש שעות ורוב שעה, או חמש שעות ומחצית השעה, או די בחמש שעות ומשהו, והשיב שהמנהג להמתין שש שעות מלאות, אבל המקיל להמתין פחות משש שעות אפשר לו לחכות חמש שעות ומשהו, כי קולא זאת נובעת מדברי הרמב"ם הנ"ל שכתב 'והוא כמו שש שעות'. ע"כ.

ועיי"נ בספר דרכי חיים"פ (עמ' קעה) באמרי שפר מהאדמו"ר רבי יעקב לייזר מפשעווסק זצ"ל שכתב בזה"ל, שמעתי ממורי ע"ה [הגה"ק אב"ד קאלטשיץ זצ"ל], שזקינו רבינו מצאנו וז"ע היה מחזיק לשוטה למי שמרדק להמתין אחר אכילת בשר ששה שעות שלימות בדקדוק דוקא עכ"ל. ושמעתי"ש שגם נינו ה"ה האדמו"ר מקלוינובורג זצ"ל לא היה מקפיד על שש שעות שלימות, דמנהגו היה לאכול בשלחן אשר לפני ה' בליל שבת בשעות המאוחרות של הלילה 'כבר', ותמיד היה מסתכל קודם אכילתו על השעון, וראה (תלמידו) שפעמים שלא עברו שש שעות מאכילת הכבד של הלילה עד שחית"ק קפה עם חלב בצפרא דשבתא. ע"כ.

(יט) **וראה** עוד בספר פסקי תשובה לורד' (מ"ג סימן נפ"ה) שהביא מספר ויעש אברהם [מנהגים שנהג הגה"ק מוהר"א מטשעכנוב זצ"ל] (סימן נ"א) בזה"ל, בחג השבועות רציתי לאכול מאכלי חלב אבל לא עברו עוד שש שעות מאכילת בשר, ושמעתי אומרים כי בחג השבועות מקילים בזה"ש, ושאלתי את רבינו זקני זצ"ל ואמר לי אם ישנה בצהריים יכול אתה לאכול מאכלי חלב. ושמעתי שכן הורה דודי הגה"ק מו"ר דוב בעריש זצ"ל מביא"ל, והתיר לשותת משקה טהע עם חלב בבוקר השכם, אף שלא עברו שש שעות מאכילת בשר בערב, ובלי ספק קיבל כן מאביו רבינו זקני זצ"ל. עכ"ל. וכ"כ בדעת קדושים (סימן פ"ט ס"א), דע"י שינה בינתיים אולי ג"כ צד קולא שעכ"פ די בפחות שעה או ב' עיי"ש.

עפ. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, קובץ מוריה (ט"ז חש"נ עמ' עט). [ולקמן (סוף

אות י"ח) הבאנו דבריו].

פג. לרבי משה ורובינשטיין שליט"א.

פד. ועיינו בספר מאיר עיני ישראל שיצא עתה לאור (ח"ו עמ' 440) שכתב, שעד כמה שעלה בידו לברר, הרי שהחפץ חיים ז"ל הקפיד על שש שעות שלמות בהמתנה בין בשר לחלב. שכן מספר אחד מניינו ששאל להדיא את סבתו הרבנית פייגא זקס ע"ה - בתו של החפץ חיים, שהיא אמרה שאביה הקפיד על שש שעות שלמות. וכמו"כ נכדו של הח"ח ה"ה הגאון רבי הלל זקס שליט"א אמר, שלא מסתבר שהח"ח היקל בפחות משש שעות שלמות, כי אם זה היה מנהגו, אזי גם הוריו דהיינו חתנו הגרמ"מ זקס ורעייתו הרבנית בת מרן ע"ה היו נוהגים כך, והם הקפידו על שש שעות שלמות.

וכמו כן הביא ששאל את הגאון רבי מרדכי צוקרמן שליט"א [שלמד בישיבת ראדן שמונה שנים, מתוכם למעלה משנתיים בחי' הח"ח] ע"י, ואמר שבישיבת ראדן נשמרו שש שעות שלמות, ולא ידוע לו על שמועה אחרת בענין בשם הח"ח. ע"כ.

פה. כן שמעתי מפי נכדו ידידי הרה"ג רבי יעקב משה דוד אברמסקי שליט"א.

פו. המחבר לספר 'כל הכותב לחיים' מנהיגים והדרכות וכו' מהדברי חיים מצאנו זצ"ל, שסידר רבי רפאל הלוי גס"ל צימעטבוים ז"ל שהיה משמש בקודש של הדברי חיים.

פז. מרבי אלימלך שטמר שליט"א.

פח. ליקטס נכדו הרה"ק מוהר"ם לאנדא ז"ל, לורד' תרצ"ו.

בירורי חיים - המשך

וראיתי בספר פרי הדר לרבי פנחס פרידמן שליט"א (סימן פ"ט שמי דעם סקט"ו, סיני למי לוח נט) שכתב, דאף אם נאמר דכוונת הוזהר שעה ממש, י"ל דכל שעבר רוב שעה קרי ליה שעה חזא על דרך רובו ככולו, וכיון דלהמתין בין גבינה לבשר לא נזכר בש"ס, וגם בדברי הוזה"ק י"ל דאין כוונתו רק על זמן מה ולא על שעה ממש, וגם י"ל דאחר חצי שעה קרי ליה שעה מטעם דעבר רוב שעה, ע"כ נהגו להקל אחר חצי שעה. ויש לציין ברמ"א ביו"ד (סימן ס"ט ס"ו) שהזכיר דשיעור מליחה הוא שעה, ובדגול מרכבה (ס"ט) סיים דבדיעבד אם שהה יותר מחצי שעה יש להקל אם כבר הודח, והזכיר שם דע"כ שעה הוא לאו דוקא, וזה קצת סיוע למ"ש. ע"כ.

ק"א. אולם לגבי תלמוד תורה נהגו לקבוע עיתים לתורה שיהא לפחות שעה שלמה, וראיתי שח"א כתב סימן לדבר הא דאיתא בגמ' ביצה (כז, א) לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת, ועיין ברכות (כח, א) שכן גמליאל אף ביום שהעבירוהו משיאוהו י"ל מנע עצמו מביהמ"ד אפילו שעה אחת, וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות (ירידה ד, ד) והתבונן איך לא הניח ר"ג מלהכנס לביהמ"ד ביום ההוא... לפי שהוא לא רצה בביטול התורה.

אמרי יעקב לרבי יעקב מאיר שטרן שליט"א נעל שו"ע יו"ד סימן רמ"ה הלכות מלמדים (נ"אוריס עמ' פט), דזה נראה סמך המנהג הנפרץ שממתינים חצי שעה בין גבינה לבשר. ע"כ.

וראה עוד בספר מטה ראו"ב (סימן קצ"ו) שכתב בזה, דהנה חזו"ן דתנן בפ"ק דשבת (ט, ג) לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל, ובר"ן (ס"ט, ד, א) מדי הר"ף ד"ה גמ' מפרש דסמוך למנחה הוא חצי שעה, וכ"כ הרשב"ם (פסחים ר"ס פ"י ד"ה ער"י) (וע"ע לעיל (סימן י"ז) טעם מ"ה לוי"ק ב') שהבאנו שכן הוא להלכה, וחזו"ן דחצי שעה היינו סמוך, ויותר מחצי שעה הוא מופלג, וא"כ י"ל דגם כוונת הוזה"ק שכתב 'בשעתא חזא' היינו זמן א' שהוא חצי שעה שנקרא סמוך, וע"ז סומכין העולם. עכ"ד.

ק"י. ויעיין בקובץ אגרות חזו"ן איש (מכתב קצ"ח) שכתב בזה"ל, ...דכל מקום שנזכרה שעה בגמ' ובפוסקים, ואין להלכה שבדבריהם קשר עם היום, כל שעה היא אחת מכו"כ, כמו שעות דשיעור הרצאת הגשם בנטע, ושיעור שעה במליחה, וי"ב שעות דחידוש הלכה וכו' עכ"ל.

דעת

הלך ג - סימן נח

יחיה

שאלה: הרוצה לאכול בשר אחר שאכל גבינה, האם עליו להמתין בינתיים בין האוכל גבינה אחר בשר, או לא?

תשובה: במסכת חולין (דף קה), אמר רב חסדא, אכל בשר אסור לאכול גבינה, אכל גבינה מותר לאכול בשר. עוד אמרו שם, בעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן, כמה ישהה בין בשר לגבינה, אמר ליה, ולא כלום. ופירש רש"י, שהטעם שהאוכל בשר אסור לאכול גבינה, לפי שהבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך טעמו, מה שאין כן באוכל גבינה. ע"ש. והרשב"א בתורת הבית (דף פ"א) כתב, שהטעם שמותר לאכול בשר אחר גבינה מיד, לפי שהגבינה רכה ואינה מתעקבת בין השיניים.

והנה בשו"ת מהר"ם מרומנובורג (דפוס פראג סימן תרטו) כתב: מה שמשמעת שאני נוהג שלא לאכול בשר בהמה אחר גבינה ומיקל בבשר עוף, האמת אני כי בימי חרפי הייתי לועג על בני אדם שנוהגים כן, כי היה הדבר נראה בעיני כמו מינות, שעושים בניגוד למה שאמרו חז"ל בתלמוד שמותר לאכול בשר אחר גבינה, עד שפעם אחת בדקתי ומצאתי גבינה בין שיני, ומאז גזרתי על עצמי להחמיר בבשר אחר גבינה כמו בגבינה אחר בשר. ואין בדבר זה כחולק על התלמוד, שהרי (בחולין קה). אמר מ" עוקבא, אנא לאחא מילתא כחלא לגבי חמרא, לגבי אכא, שאביו היה מחמיר שלא לאכול גבינה אחר בשר אלא עד לאחר מפת לעת, דהיינו אחר עשרים וארבע שעות, והוא היה נוהג להמתין רק כסעודה לסעודה אחרת. ואם כן גם בזה יכול כל אחד להחמיר על עצמו, אבל בעוף שהוא מדרבנן, אני נוהג להקל, שהרי אמרו (חולין קד:) עוף וגבינה נאכלים באפיקורן. ע"כ. ומרן הבית יוסף אורח חיים (סימן קעג) הביא תשובת מהר"ם מרומנובורג הנ"ל (שהוכחא במדכי), וכתב להביא סמך למחמירים על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה כסעודה אחת, ממה שנאמר בנזיר (פרשת משפטים, דף קכ"ה ס"א): דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא, או כסעודה אחת, או כשעתא אחת, גרים לאתערא דינין בעלמא. פירושו, כל האוכל מאכלי בשר וחלב כסעודה אחת, או כשעה אחת, גרים לעורר דינים בעולם. ולפי זה יש להחמיר גם בבשר עוף אחר גבינה. ע"כ. והגאון רבי חיים עמר בספר פרי תואר (סימן פ"ט ס"ו) כתב לחלוק על דברי מרן הבית יוסף, שיש לומר שאף לדברי הוזה"ק היינו דוקא בבשר בהמה אחר גבינה, ולא בבשר עוף אחר גבינה. וכן כתב הגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סימן קעג), שאין ראיה מהוזה"ר לאסור אכילת בשר עוף אחר גבינה, ומה שכתב אחר כך בזה (שם דף קכ"ה): רבי יוסי שרי למיכל תרנגולא בגבינה או בחלבא, אמר ליה רבי שמעון אסור לך, לך לך אמרין נזירא לכרמא לא תקרב. היינו דוקא לענין לאכול עוף וגבינה או חלב ביחד, ומשום שרבי יוסי היה סובר כרבי יוסי הגלילי שמתיר לאכול בשר עוף כחלב (כדאיתא בשבת קל. וחולין קיג). והורה לו רבי שמעון כחלבא, אבל אחר גבינה אפילו בשר בהמה חומרא הוא בעלמא בודאי, ולכן בבשר עוף אחר גבינה אין להחמיר כל כך. ע"כ. והגאון רבי שלמה לוריא בספר ים של שלמה (פרק כל הכשר סימן ו), כתב לפרש דברי הוזה"ר בגבינה אחר בשר, אבל בשר אחר גבינה מותר. ולכן העלה שאינו רשאי להחמיר על עצמו אלא אם כן שינוי נקובים וקרוי לודאי שלא יוכל לנקרם היטב ויבוא לידי מכשול. ובספר חגורת שמואל (סימן פ"ט ס"ק יח) כתב שהוזה"ר מירי בגבינה קשה שעבר עליה ששה חודשים, ושהעמך על ידי קיבה, שמישך מעמה זמן ארוך והוא כבשר, וכמו שכתב גם כן התורת הטאת (כלל עו"ג), והמורי וזה (סימן פ"ט ס"ד), שבוה הוא שיש להחמיר להמתין שש שעות, מה שאין כן בגבינה רכה, ושהעמדה בלי קיבה. ע"ש. וכתב הגאון רבי יוסף חיים בספר בן איש חי (פרשת שלח לך אות טו), שכן מנהג בנדיא להחמיר ולהמתין שש שעות על גבינה ישנה בת ששה חודשים, ובפחות מכן שוהים שעה על כל חודש. ע"ש. וראה כשפתי כהן (סימן פ"ט ס"ק כז). ובשו"ת דברי יוסף אירגאם (סימן מה). ובאמת שמצד עיקר ההלכה אפילו אם היה

הדבר ברור שהוזה"ר חולק על התלמוד שלט ואוסר לאכול בשר אחר גבינה, חדין נותן לפסוק בדברי רבותינו חכמי התלמוד, וכמו שהעירו לנוכח הלחם חמדות (בפרק כל הכשר סימן כג), והמתנת יעקב (כלל עו"ג אות ט). וכבר כתב הרדב"ז בתשובה (סימן לו וסימן פ), שבכל מקום שהוזה"ר חולק על התלמוד אני מורה וכן בדברי התלמוד, ולא אחוש לדברי הוזה"ר. וכן דעת מרן הבית יוסף אורח חיים (סימן כח וקמ"א). וכן כתבו בשו"ת מקום שמואל (סימן פ), ובשו"ת בית דינו של שלמה (סימן יב), ובשו"ת מכתב לחזקיהו (סימן ז). וכן כתב הגאון רבי חיים פלאגי בשו"ת לב חיים חלק א (סימן מד), ועוד אחרונים. ולכן העיקר להלכה להתיר אכילת בשר אחר גבינה לאחר נקיון ידיו והדחת פי וקינוחו יפה בפת. ואמנם יש נוהגים להחמיר על עצמם לשהות שעה אחת בין גבינה לבשר, ויש מחמירים בגבינה קשה להמתין עד שש שעות, וכן הזכיר מנהג זה מרן החו"א בשו"ת ברכה (סימן פ"ט אות יג). וראה עוד להגאון מהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול (סימן מד). אבל מי שאין לו מנהג ידוע בזה, או שחשב שחייב להמתין בינתיים מן הדין, ולכן נהג להחמיר, מותר לו לבטל מנהגו, ולאכול בשר אחר גבינה מיד. אפילו בלי התרה. וכבר העיד בגדלו הגאון החסיד רבי אליהו מני, אב בית הדין בתברון, שמנהג ירושלים להקל באכילת בשר אחר גבינה, ואין ממתינים ביניהם כלל בין כשהגבינה רכה בין כשהגבינה קשה. והוכחו דבריו בספר בן איש חי (פרשת שלח לך אות טו). ומכל מקום מי שיש לו נקבים בשיניים, ראוי שיהצוץ את שיניו היטב בין אכילת הגבינה והכשר, וכמו שכתבו בספר ויכוח מים חיים (כלל עו"ג דין ב), ובשו"ת ברכה (סימן פ"ט אות כג). וכן ראוי לנהוג.

ודע שיוולדת בתוך שלשים יום, וכן חולה קצת, אין להם להחמיר כלל באכילת בשר אחר גבינה, שהרי גדולה מזו כתב הגאון מהר"ע סומך בספר זכחי צדק (סימן פ"ט ס"ק יא), שאף על פי שאנו קבלנו הוראות מרן השלחן ערוך שצריך להמתין שש שעות לאכילת מאכלי חלב אחר אכילת בשר, מכל מקום לצורך חולי קצת נראה פשוט להתיר לאכול מאכלי חלב אפילו אחר אכילת בשר בהמה, לאחר שהיית שעה אחת בינתיים. ע"כ. וכן פסק הגאון רבי יוסף חיים בספר בן איש חי שנה ב (פרשת שלח לך אות יא). וכן פסק בשו"ת שוואל ונשאל (חלק יורה דעה סימן נח). וממילא בדין אכילת בשר אחר גבינה חזרה פשוט שאין מקום לחומרא כלל. (ונראה שגם מעוברת שיש לה צער בימי עיבורה, וכן מינקת שסובלת מחוסר חלב, יש להקל לה בדין זה). והוא הדין לילדים קטנים שלא הגיעו למצות, שיכולים להקל להם אפילו באכילת מאכלי חלב אחר אכילת בשר, בשחיית שעה אחת בלבד, וכמו שהעלתי בס"ד בשו"ת יביע אומר חלק א (חלק יורה דעה סימן ד). והסכים לדברי הגאון המנוח רבי ישראל זאב מינצברג ז"ל. (וכמו שכתבתי בשו"ת יביע אומר חלק ג חלק יורה דעה סימן ג). ועיין עוד בספרו שו"ת שארית ישראל חלק יורה דעה סימן ג). וכן פסק בשו"ת חלקת יעקב חלק ב (סימן פח). ומכל שכן שאין להצריך ילדים קטנים להמתין לאחר אכילת גבינה כדי לאכול בשר, אלא די להם בקנינת והדתת תפה ונפסילת ידים בלבד. ומכל מקום נכון להנכנס שנה אחת לפני גיל בר-מצוה, שאז הם בגדר, "מופלא הסמוך לאיש", ולהזהירם שלא יאכלו מאכלי חלב אחר אכילת בשר, עד שישוה שש שעות בינתיים, וכמו שכתב גם כן בשו"ת חלקת יעקב שם.

בסיכום: מותר לאכול בשר אחר גבינה לאחר שזינקת ידיו היטב וידיה פיו במשקים, ויקנה תפה יפה באכילת פת וכיוצא בזה. ומי שנהג להחמיר על עצמו שלא לאכול בשר אחר גבינה אלא כעבור שעה או יותר, ייבטע שהוא עושה כן דרך חומרא וחסידות, ימשיך במנהגו והבוא עליו ברכה. אבל מי שנהג כן לפי שחשב שאסור מן הדין לאכול בשר אחר גבינה, יכול לבטל מנהגו בלי התרה ויאכל בשר אחר גבינה על ידי נפילת ידיים וקינוח והדתת תפה.

ספר

פרק י - בשר בחלב

הכשרות

הפרדה בין הארוחות

כח. האוכל בשר בהמה חיה או עוף^(סח) וכן תבשיל שנתבשל עם אחד מהם^(סח) ואפילו מרק בשר או עוף צח וצולל^(סח) – אסור באכילת חלב ומוצריו במשך שש שעות שלמות^(סח) מאז סיום אכילתם^(סח). כמו כן, עליו לסיים תחילה את הארוחה הבשרית באמירת ברכה אחרונה^(ט).

כט. שני טעמים לחובת ההמתנה בין בשרי לחלבי: א. מחשש לסיכוי בשר הנשארים בין השיניים והשפעתם הנמשכת עד שש שעות^(טא). ב. שומן הבשר נשאר על פני הלוע ודרכי העיכול העליונות במשך שש שעות^(טב). למעשה, חוששים לשני הטעמים, כפי שיפורט להלן סעיף לב.

ל. יש מקומות בתפוצות ישראל, שנהגו להסתפק בהמתנה בין בשרי לבין חלבי בשלש שעות או אפילו בשעה אחת בלבד^(טג). אולם, המנהג כיום להמתין שש שעות^(טד), והוא המנהג הראוי "לכל מי שיש בו ריח תורה"^(טה).

לא. יש המקילים לאכול חלבי אחרי בשרי לאחר שחלפה רוב השעה השישית^(טו), ויש שרצו לחרש, ששינת לילה מקצרת את המתנה שש שעות, אבל הדבר לא נתקבל הלכה למעשה^(טז).

לב. האוכל בשר, וכעבור שש שעות מצא שיירי בשר בין שיניו, צריך להסיר, ולקנח ולשטוף את פיו, ומותר בחלבי ללא המתנה נוספת^(טז).

הלועס בשר ופולטו, צריך להמתין שש שעות^(טז), אבל הטעמו ופולטו מיד, מבלי ללעוץ – אינו מחויב בהמתנה כלל, ודי לו בקינוח ושטיפת הפה^(טז).

לג. המסופק אם עברו שש שעות מאז תום אכילתו בשרי, נחלקו הדעות אם רשאי להקל ולאכול חלבי^(טא) והסומך להקל, כשאי אפשר לברר – לא הפסיד^(טב).

(סח) שריע ירד פט, א.

(סח) רמא שם, וראה ב"י לארץ קענ סוף ד"ה מים וכו', בן איש חי (ב) שלח, ט ושירת דברי יואל א, מה.

(סז) שם. ובכף החיים, נב בשם הכרי יוסף ובהגהות יד אברהם בשם הרש"ל שהאיסור כולל אפילו אם החלבי הוא רק תערובת חלב או גבינה, וכן בבדיח שם, נ שהמנהג להחמיר בזה.

(סח) שריע ירד פט, א ודרכ"ט שם, ו בשם החמירי רמא, ושעות האמורות כאן אינן זמניות אלא של ששים קרות ככל ענות השנה – כף החיים שם, ה.

(סט) דגול מרובה שם, על דברי השי"ך ס"ג, דרכ"ט, ד וכה"ח, ט, ואף שלדעת ערוה"ש שם, ד יש להמתין מסוף הסעודה, משמעות דברי הפוסקים אינה כן, ראה ב"י השולחן פט, בבאור"ם ד"ה שישנה. שירת משנה הלכות ה, כו שירת דברי חיים קענ בשם הגר"ח שיינברג שליט"א. כמו כן, מותר להתחיל בסעודה תוך שש שעות, באם יתחיל באכילת החלבי עצמו בתום שש שעות מסיום אכילת הבשר.

(ע) שי"ך לירד פט, א בשם הרש"ל. והיינו ברכת המזון כשאכל פת, ובורא נפשות כשאכל בשר בלבד. ועי' הגמ' חולין קה שהאכל בשר אסור באכילת חלבי באותה סעודה.

(עא) ראה טור ירד פט והיא שיטת הרמב"ם מאכלות אסורות ט, כח, ואפילו ניקר את השיניים, כך גזירת חכמים להמתין, שכתבם בני אדם, הבשר עורו עומד בין שיניהם עד שש שעות. ואין לחלק בין אדם לאדם, מכל מקום, לאחר שש שעות מאבדות החתיכות טעמן, אפילו נשארו בין השיניים, ואין עליהם כבר שם בשר.

(עב) טור שם, עפי' רש"י לחולין קה ע"א ד"ה אסור וכו' וכן דעת הרא"ש והתוס' שהבשר עד שמתעכל עולה ממנו טעם לפה ונשאר בדרכי העיכול העליונות.

(עג) ראה רמ"א ובאור הגר"א לירד פט עפי' הוהוה וכו' ופליגי בשם הפרי"ח ול"ו היינו דוקא בצורך קינוח הפה והרחפת במשקה, אמנם ה"טו סיים, שלא מצא מקור לשיעור שעה. ומנהג של שלש שעות נתפשט בכמה מדינות ממערב אירופה. (בהר"ל) – יש שנהגו בהמתנה שעה בלבד, ראה קצור שריע (להר"ג אהרן פפירם וצ"ח) ח"א י, טו.

(עז) ט"ז שם, ב עפי' הרש"ל שם, ש ערוה"ש, ו רבות נתייגעו הפוסקים ליישב את מנהג המסתפקים בשלש שעות, יש שתלו הדבר בעובדה כי ארצות הגליל ובפרט הולנד – ארצות שפילה ועיכולם מהיר יותר ומנהג בני הולנד נהגו ללעוץ תמיד בפייהם מן תבלין הנקרא לאקסרד ועי' בן, פיהם מתנקה תרד מכל שיירי המזון.

(עח) ש"ך שם, ח בשם המהרש"ל. ובחכמא"מ יג ערוה"ש פט, ו שכל שנהגו אבותיו בהמתנה שש שעות, אל ופרח דגד, ויקיים יאל תשוב תורת אמר ראל תשנ ממהנה אבותיכם, ואכן, דעת הגר"ש אר"י (באור שריע) (פפירס) שם) שכן תורה הודיע שיכול לשמור עצמו ולא יבוא ליד ממשל אף שהוא מירצא גרמניה או צרפת, ראי לו שישנה מנהגו משלש שעות לשש, אמנם, נשים לא תורנה לשנות להחמיר, כיון שעוסקות במטבח ובבישולים ומאכילות את הדלילים וקורבות לבוא ליד ממשל. וטוב שלא תורדו משתדור ולא תשלם.

מכל מקום, בשירת תורה לשמה, ריב לענין מי שנהג להחמיר שלא לאכול חלבי לאחר בשרי אלא כעבור 24 שעות, לא ימשך בהמתנה, שאין לאדם לעשות עצמו חסיד יותר מן הארז"ל.

(עו) דעת הגר"ש אלישיב שליט"א שמיקד ה"דן ד' בהמתנה חמש שעות ומשנה, עפי' דברי המאירי: "חמש שעות או שש שעות", וכלשון הרמב"ם מאכלות אסורות ט, כח: "כמו שש שעות". אלא שנהגו לכתחילה להחמיר עד שש שעות, וכן כתב בשירת יב"א א, ד ו. ג כיון שבומניהם לא היה שנין מזון, וכל תוך חצי שעה – נחשב סמוך. על כן, בקיץ, מי שמצא ביותר חוקק לשנות ואין לו אלא חלב או שוקו ורשאי להקל בתום חמש וחצי שעות, וכן יש להקל כשמתארחים אצל קרובים חשובים ואם לא יתכבדו במאכל חלבי שהבינו בעורח ועמל רב, עלולים להעלב עד מאד.

(עז) ראה דעת קרדושי המבטאטש וצ"ל פט, ב שאם ישן אחרי אכילת הבשר, יכול להמתין שעה או שתיים פחות, וראה גם שירת תשובות והנהגות א, תלא הובא בספר זכרון למשה, שכן רצה לנוהג מרן החתם סופר ויעי' ופעמים הכין חלב (מכוסה) קודם השינה על מנת לשותו כשתעורר משנתו קודם שחלופו שש שעות מאכילת הבשר, ובטרום ששה נשפך לו החלב, ומאז חזר בו והכריע שאף בישינה צריך להמתין שש שעות שלמות.

לד. תבשיל סתמי [פרווה] שנתבשל בסיר בשרי, אפילו לא היה חסיר נקי לחלוטין משמנונית הבשר שבושל בו – מותר לאכול מיד אחריו מאכלי חלב, והוא הדין, לאכילת תבשיל פרווה שבושל בסיר חלבי, מיד לאחר אכילת בשרי^(סח) וראה להלן.

לה. מאכל סתמי [פרווה] חריף^(סח) שנתבשל בסיר בשרי מותר לאכול אחריו מיד מאכלי חלב^(סח). אכן, האוכל בשר ממש יש האוסרים לו, לאכול לאחר מכן מאכל פרווה חריף שנתבשל בסיר חלבי, או אפילו מאכל חריף צונן שנחתך בסכין חלבי, אלא אם כן המתין בינתיים שש שעות^(סח).

לו. מאכל חריף, כגון לימון וכדומה^(סח) שנחתך בסכין בשרי^(סח), אף שאסור לאכול או לבשלו עם חלב או גבינה^(סח), מכל מקום, אין צורך בהמתנה שש שעות בינו לבין החלבי^(טז).

סתמי [פרווה] שבושל בסיר בשרי

לח. מאכל סתמי [פרווה] שבושל בסיר בשרי נקי, שלא בושל בו במשך 24 השעות האחרונות – מותר לאכול עם מאכלי חלב, אפילו לבני אשכנז^(טא). כל זאת, בתנאי שאין בתבשיל ידבר חריף^(טב).

בושל התבשיל תוך 24 שעות לבישול הבשרי, לבני ספרד – מותר בדיעבד, אפילו עם חלבי, ולבני אשכנז – אין לאכול אלא לפני או לאחר החלבי, ולא יחדיו^(טב).

מ. קערות ומגשים של נייר ופלסטיק שבתוכם דפנות המפרידות בין הבשר לפרווה, אפילו הכל חם, מותר לאכול מאכלי חלב לאחר אכילת מאכלי הפרווה^(טז).

(עח) שריע ורמ"א ירד פט, א כה"ח, ט ובא"ח (ב) שלח, ח. וכל זה כשיודעים שיש בשר בין

השיניים, אבל בסתם, אין צריך לחשוש ולחפש אחריו איזו יש חורים או מירוחים בין השיניים – כף החיים ובא"ח שם. ויש שכתבו, שבמקום שטיפו, אפשר גם כן לאכול מאכל מוצק פרווה פרט לחמיר ודקות עליים, נמצא בשר בין השיניים כניל, ובלעוהו ראה ש"ך שם בשם חרז"ה והפלא"ה שצריך להמתין עד שש שעות שלמות. והעולם איננו נזהרים בזה וכן הור"י הגר"מ הברשטס שליט"א עפי' ה"טו שם, שלבשר שכזה אין כבר משמעות, מי"מ אותו עצמו יש להסיר.

מי שיש לו בפיו פלטה, מתקנים ליישור שיניים או שיניים תותבות מותר באכילת חלבי אחרי שהיה שש שעות ואין לו לחשוש שמא נשאר אישם בשר – שירת משנה הלכות תניינא ב, יג כיון שאין מבטלים בדרך כלל לפה מאכלים בחום שהיה סולדת (כ 45°C לרוב הדעות) ואין אוכלים מתוך כלי ראשון, על כן, אין צורך בהגעלתם בין בשרי לחלבי אלא למתנהגים בחסידות, ויש מהם הרוכשים שתי מערכות שיניים – מטעמי השולחן ירד פט, ג שירת משנה הלכות ד, סח ושירת יב"א ח"א א"ח, כד, וראה להלן, הערות קלב קלג.

(עט) שריע ירד פט, א כגון הלועטת לתינוק, ובכלל זה, מי שאכל בשר והקיא והיינו לשיטת הרמב"ם שטעם האיסור משום בשר שבין השיניים, דבר החלוי בלעיסה ולא בבלעיה. אכן, אם טועמים בלשון בלבד, ופולטים מיד, וכן אם מבטלים תחית בשר לפה ומצאיים אותה מיידית שלמה. אין צורך להמתין – כף החיים שם, ה וכן איש חי שלח, ט.

(פ) דרכ"ט שם, י ובכ ערוה"ש, יד, ראה הגיה הרש"ך לסוסי פט ודומיא דדברי השי"ך פט, ד כדי לסלק השומן, וטעם הבשר הנשאר בפה ולפי זה, טעמה מועטת ממקד בשרי, במידה ופולטו את הנטעם מיד, אינה מצרבת המתנה שש שעות, וטוב לנקות את הפה בטרם אכילת מאכלי חלב. להגדרת קינוח ושטיפת הפה, ראה עוד להלן הערה קיב.

(פא) ראה דרכ"ט שם, ה מעדני השולחן פט, ג ושירת שבת הקהתי א, ריח שנטו להקל, מאידך, ב"ד יהודה ויר השולחן, כתבו להחמיר ולהמתין עד שירצא הספק מליבו, ויעברו בדאי שש שעות.

(פב) ב"ד השולחן ירד פט, ט. ופשוט שכשאכל עוף יש יותר להקל בספיקות.

(פג) ראה שריע ורמ"א ירד כט, ג ש"ך, יט וכף החיים פט, טא אפילו באותה סעודה, ואף בלא קינוח ושטיפת הפה והידיים.

(פד) היינו: שום, בצל, צנון, חזרת, פלפלים חריפים, דג מלוח, לימון ויש אומרים אף מלפפון חמוץ ביותר.

(פה) ראה הגיה רמ"א על השי"ך לירד פט, יט.

(פו) דרכי תשובה שם, מב.

(פז) ראה לעיל הערה פד.

(פח) היינו סכין שחתכו בו או בא במגע עם בשר בחום שהיה סולדת (כ 45°C לרוב הפוסקים). או שהיה מעט לעת כשהוא לח עם בשר, ואפילו אין הסכין בן יומם, מפני שתוכנה החרף להשביח את הבליעות, ונחשבת הבליעה כבת יומה – ט"ז לירד צ, ג וש"ך, ו.

(פט) שריע ורמ"א ירד צו, א ובדיעבד, אם נתבשל כבר, משערים אם יש בתבשיל פי ששים כנגד נפח כדי נטילה (– עובי כחצי אצבע) במקום שנגע הסכין.

(צ) קונטרס דבר חריף בחלבה סי' ו, שהסכימו לזה בעלי הוראה ויתכן ואף לפניא באר"ח תצר, א"א ו יהיה הדבר מותר אף לכתחילה, כיון שיש ששים כנגד טעם החלב שכלימן. וגם אם הכניס פרוסת לימון לתה, אין בתה אלא טעם עני, ונעשה ניט בר ניט.

(צג) ראה שריע ירד צו, ב וכף החיים שם. וכמפורט בהכמת אדם מח, ב, אכן, לכתחילה אסור לבני אשכנז ביכול פרווה בסיר בשרי אפילו אינו בן יומם, על מנת לאכול עם חלבי, אלא אין בשום אופן כלי אחר – חכמת אדם מח, א וראה להלן סעיף צג.

(צד) שריע ורמ"א שם. והיינו שכשולו או רובו חריף. והגדרת דבר חריף, להלן סעיף קא.

(צה) שריע ורמ"א שם, וזה הנקרא "בחזקת בשרי".

(צז) שירת דברי משה שם. כיון שאין בקערות אלו חשש זבת שומן וחשש נגיעה בבשר, ואין צורך בהסרת כדי קליפה. אכן, חובה לציין, שבמגשים העשויים מתכת, יש בליעות וריח מקצתו חם כולי' כמו כן, כל הניל כשלא חומם המגש במיקרדגל וכדומה כשהוא פתוח, שאם כן, אין משמעות להפרדות.

ספר הכשרות - המישך

אכילה או ברכה בטעות

מג. מי שאכל בשרי, ובטרם חלפו שש שעות התחיל לשחות או לאכול בטעות חלבי – יפסיק מיד וידחה את פיו היטב (קט"ז).

ברך בטעות על חלב או מוצריו תוך שש שעות לאכילת בשרי, במידה וחלפה כבר שעה אחת מאז תום אכילת הבשר, יש להקל לטעום מעט מן החלבי, להנצל מאיסור ברכה לבטלה, ובפרט לאחר אכילת עוף (קט"ז).

תינוקות וקטנים

מד. תינוקות שטרם מלאו להם שלש שנים, מותרים באכילת חלבי, מיד לאחר אכילת בשרי, במידה ופיהם נקי משיירי הבשר (קט"ז). מגיל שלש – נהגו להמתין שעה אחת, מגיל חמש – שלש שעות ומגיל עשר, ילד וילדה בריאים – ממתנים שש שעות (קט"ז). וראה להלן פרק כ סעיפים כ"ב-כ"ט.

חולה, וילדת ומניקה

מז. חולה אפילו אין בו סכנה, שאכל בשרי, חזקו לשתיית חלב או מוצריו, אפילו אכל בשר בהמה, ימתין שעה אחת, יחטט שיניו היטב, ומותר באכילת חלבי. מעוברת או מניקה הזקוקות לחלב, הרי הן בכלל ההיתר שלפנינו (קט"ז).

מו. מותר לאכול מאכלי חלב לאחר בליעת כדורים המכילים כבד או מרכיבי בשר אחרים (קט"ז). מכל מקום, אין לבלוע כדורים אלו ממש עם חלב (קט"ז). וראה להלן פרק כ"א.

בשרי אחרי חלבי

מז. האוכל מוצרי חלב רכים (קט"ז) ורוצה לאכול בשרי צריך לנקות את ידיו ולקבץ את פיו ולהדחיקו – כמפורט בהערה (קט"ז) ובמידה ואוכל על אותו שולחן, יש לנקות את השאריות שעל גבי השולחן (קט"ז). ומעיקר הדין, מותר מיד באכילת הבשר (קט"ז). מנהג חסידות להמתין ביניהם עד עבור מחצית שעה (קט"ז). ויש אומרים, שכדי לאכול בשר עוף, יש להקל יותר (קט"ז) וראה הערה.

(קד) פשוט, כדרך שאמרנו בגמ' ובי מי שאכל שום, יחזור ויאכל שום, ואף שכבחה"ח ירד פט, ח בשם דעת קרושים, שיגמור ואינו צריך להפסיק, והר"י הגר"מ הלברשטאם שליט"א שאין נזהגים כדבריו. (קד) שרית תשובות והנהגות (להגר"מ שטרנבוך שליט"א) ב, שפט לאחר רחיצת הפה.

(קו) שרית שבת הל"ז ד, פד וכן דעת הגר"ח' שיינברג שליט"א (שרית דברי חכמים עמ' קעח). מכל מקום אין ללחץ בשר וחלב יחדיו. ובספר אמת ליעקב להגר"י ממנצ'ק וצ"ל לירד פט, "שע"ג שנים אין להמתין כלל דמסככים הם אצל החלב. אבל אפילו לחכות שעה עד שהם בגיל שש, גם זה הוא חומרה יתירה".

(קז) ראה ערוך השולחן ליו"ד פט שרית חלקת יעקב ח"ב יו"ד טו"ח ח"ג, קמז שרית שבת הל"ז ד, פר שרית תשובות והנהגות א, תלה שרית בי"א ח"א יו"ד, ד ושרית יחזה דעת ח"ג עמ' קפז. יש לציין, שבידלרים כחששים הזקוקים ביותר למאכלי חלב, יש להקל יותר, ובפרט אחרי עוף. והיינו כמובן במאכלים החיניים לבריותם אבל, ממתקים חלבים אין להיתר תוך שש שעות אלא להיתק שאינו בר הבנה (גד יע"ג 3) – שרית חלקת יעקב שם, טו ושרית יביע אומר ח"ג יו"ד ג, ו.

(קח) חכמת אדם, מ, יא וערה"ש יו"ד פט, ו.

(קט) שרית אגרות משה יו"ד ב, כו. וכמובן, שיש לברר כשרות הכדורים ומותר לבלועם גם אחר אכילת גבינה ששה. וראה ברומה לוח, שרית שבת הל"ז ג, קח שמותר לבלוע כדורים המכילים כמות קטנה של סוכר חלב, לאחר ארוחה בשרית. ולצורך חולה שאין בו סכנה, הרב מותר אפילו תוך כדי הארוחה.

(קז) כן שמעתי שאמר האו"ן בעל אגרות משה וצ"ל במענה לשואל: "שמכותר הדבר".

(קיא) בכלל זה, לבן, אשל, שמנת, פרגורט, מערתי חלב, גבינות רכות למיניהם וכמובן חלב ושוקו.

(קוב) ראה שרית יו"ד פט, ב. וכמובן בטרם שש, מפני ששומן הגבינה נדבק ואפילו אוכלים בסכרים – פמ"ג שפ"ד, כ שירי ברכה פט, טו שלא כפריש שם, ט וקונת האמור כאן, היינו אכילת מאכל פתוח מוצק, פרט לתמרים ויקות עליים וקמח דק, שכל אלו נדבקים בחיככים ואינם מקושרים והאוכל פת הטבולה היטב במשקה, יוצאים בד' יד קינות ושטיפה יחידה – שרית יו"ד פט, ד. וחכמים מ, יב.

(קג) שרית שם, ד והיינו כל הלחם שנאכל עם החלב. אמנם בשרית אג"מ יו"ד, לח שדוקא את הפת שנאכלה ממש עם הגבינה יש להסיר, אבל כל שעמדה בריחוק, אין צורך להוציא, אבל פת גדולה, שנוהרים שלא תיגע בגבינה, אין צורך להסיר, ובתנאי שעמדה בריחוק מן החלב.

(קיד) ראה מהש"ב תצד, טו שאין צורך בברכה אחרונה על דברי החלב (שלא כמובא בדרכי לירד פט, טז), א"כ: "דאם אוכל גבינה קשה, צריך להפסיק בברכה" וימתין שש שעות (פמ"ג) – שרית יצחק שם, טו.

(קטז) עפ"י דעת הוזהר ב' משפטים שאסור "בשנתא חדא ובסעודתא חדא כמובא בב"י א"ח ט"י קעג ובשרי לירד פט, טו. והשריע השמיט דברי הוזהר. ובשרית יחזה דעת ד, טז שמי שנהג בהמתנה זו מיד מצד חסידות ובעת רוצה להפסיק בהמתנה – צריך התרת נדרים. אולם מי שנהג מפני שחשב שכן הוא עפ"י הדין – אין צורך התרה, שהרי מה שנהג היה כנהג הלכה בטעות.

(קטז) ראה פרי"ח לירד פט, א ופמ"ג שם. שאין צורך לא ברחיצת ידיים ולא בקינות והדחת הפה, אלא די בניתור היד ושימושם או נוגה במנגבת – במידת הצורך, כמו כן, צריך להוציא את שירי הגבינה שבטן מכין השניים. אכן, בובח צדק לירד פט, כו ו בא"ח שלה, יד שנכון להחמיר גם לענין עוף אחרי גבינה, לעשות קינות והדחה, וכן נהגו בינו.

(קז) ראה דרכי"ת לירד פט, לא עפ"י הרש"ש לחולק ע"י ע"ב ד"ה במשנה וכו' ואינו צריך לקנח פיו כדבר מוצק, אכן, יש הנהגים להמתין גם אחר שתיית חלב, שיעור חצי שעה – ראה שרית משנה הלכות ו, קלה ושרית תשובות והנהגות ב, צז. ובפרט לז' שיש לו שניים תותבות ושזה חלב חם – ראה שרית אגרות משה א"ח, ה ושרית מהרש"ם א, קצו. כמו כן, כששתיים חלב עם מוונות ראו לכוונה להמתין.

(קח) דרכי"ת שם, יד בשם כמה פוסקים וכן משמעות דברי המהרש"ם ג, קכו שלא כמ"א תצד, ו. והברכה המשניב שם, שאין צורך ברכה אחרונה אלא לאחר אכילת גבינה קשה.

(קט) ראה ש"ך לירד פט, ז ואין צורך בקינות והדחה, יתכן שלענין זה אף ה"טו החולק שם – יודו.

מח. השותה חלב, די שיריד את פיו או ישתה משקה אחר כל שהוא, ורשאי לאכול בשר מיד (קט"ז). אכן, יש אומרים, שצריך גם כן לברך תחילה ברכה אחרונה (קט"ז).

הערה: אחרי המתנת שעה אחת, נראה שאין צורך בכל הנזכר בסעיפים הקודמים (קט"ז).

מט. האוכל גבינה קשה (קט"ז) וברצונו לאכול בשרי, מנהג בני אשכנז – להמתין שש שעות, אפילו לפני בשר עוף (קט"ז). ומנהג בני ספרד – להמתין שעה אחת בלבד (קט"ז). ויש המיקל להם, בלא המתנה כלל (קט"ז) וראה להלן.

נ. נחלקו הדעות לענין גבינה צהובה המצויה כיום, האם רינה כגבינה הקשה של פעם (קט"ז), ולמעשה, קיימים מנהגים שונים – כמפורט בהערה (קט"ז).

יש שהכריעו, שלענין כל הנ"ל, אין הבדל בין גבינה צהובה לבין גבינות מותכות "משולשות" או מלוחות (קט"ז).

נא. תבשיל פרווה שבושל בסיר חלבי (קט"ז), אף לנהגים שלא לאכול יחד עם מאכלי בשר (קט"ז), מכל מקום, מותר לאכול אחריו בשר, בלא המתנה כלל (קט"ז).

נב. מי שיש לו כשיניו סתומות או כתרים, מותר לאכול בשרי אחרי חלבי או חלבי אחרי בשרי עפ"י הכללים הנוכחים לעיל, ואין לו צורך בפעולה נוספת (קט"ז). אכן, כשצריך ניקוי הפה, יש להקפיד שהדבר ייעשה באופן יסודי (קט"ז).

נג. המשתמשים בשיניים תותבות, אף שיש שכתב, שמהראוי לכל ירא שמים שיהיו לו שתי מערכות שיניים, לחלבי ולבשרי (קט"ז), מכל מקום, הברכה הפוסקים, שכיום מותר לכתחילה לאכול באותן שיניים חלבי ובשרי, ואין צורך להכשירם בינתיים (קט"ז).

(קכ) ראה רמ"א יו"ד פט, ב. ושי"ך, טו והיינו גבינה שעמדה ששה חודשים, מאידך בט"ז שם, ד וערה"ש, יא היינו כל גבינה, שטעמה מצוי כפה זמן רב, ובכלל זה גבינה מתולעת (המותרת באכילה – רמ"א יו"ד סוסי"א פד ושי"ך שם), מפני שאלו שמעט ביותר וקשות, והתפתח אדם הכריע שיש לחשוש לשתי השניות.

יש לציין, שככל שאחז החומר היבש שבגבינה גבוה (חלבון, שומן, לקטו ומינרלים), אוי, ככל שהגבינה מתייבשת, היא משתבחת וטעמה נעשה חזק וחרף יותר. לדוגמה, הבשלת של הגבינות הצהובות בתנובה (ירושלם, טירן, עמק, גוש חלב, גלבוע – חלקן אינו כשר למחרון) בין חודש לחודשים, ולדעת הרב זאב וטמן שליט"א, רוב הגבינות הצהובות אינן נחשבות לקשות, כיון שאנחות לפני ההבשלה, הינן מתקשות פחות מנכונות שהבשלו בעודן חשופות לאויר, ועל כן נקראת "חצי שמנתי", ואכן יש ביניהן שיש להתייחס אליהן כקשות מאד (פרמון – הבשלת שנה ויותר גבינות צאן קציקל, גלעד מרעה (של טט נגה) – הבשלתן חצי שנה, – בחלקן אינן כשירות למחרון) ולמעשה ראה להלן הערה קכה.

(קכא) רמ"א שם, וכן הוא בשע"י תצד, טו בשם הפמ"ג, ראה גם שרית אגרות משה יו"ד ב, כו ולדעתו כן הוא המנהג להחמיר, ראה גם שרית שלמת חיים, רפה ושרית שבת הל"ז ד, לה. ושמעתי מהגר"ש אלישיב שליט"א שנהג בני אשכנז להמתין שש שעות אף כשהגבינה מוחכת על ידי טיגון או אפיה (כנון פיצה).

(קכב) כן הור"י הגר"ב אבא שאול וצ"ל. וראה כן איש חי שלה, טו שהמנהג בבגד, שתלוי הדבר כמה זמן עמדה הגבינה בהכנתה, אם ששה חודשים – מחכים שש שעות, חמשה – חמש שעות וכו' כנגד כל חדש – שעה אחת.

(קכג) דעת הגר"ע יוסף שליט"א בשרית יביע אומר ח"ז יו"ד ז, ודוסיף, שמכל מקום, מי שיש לו חורים בשנינו, ראוי שיחצוץ את שיניו היטב לפני שאוכל בשר.

(קכד) ראה במקומות המפורטים לעיל הערה כא. והדבר תלוי בשיטות הייצור ובמינן החומרים המרכיבים. יש לציין, שרוב הגבינות הקשות, כיום, אינן עומדות ששה חודשים וגם אינן מתולעות, וכבר אמר הגר"א קוטלר וצ"ל לבחור (הובא בקיצושי"ע על בב"ח [פפ"ה] א, עמ' קלח): "גבינה שלנו אינה כפועם שהיו צריכים מנדרת לחותכה" וכן דעת הגר"מ שערן מרדכי"ן וצ"ל שכיום אולי אין להחמיר אלא בגבינה מתולעת או שיש בה נקבים ונקבים חלולים כמו הגבינות השוואריות.

(קכה) דעת הגר"ש אלישיב שליט"א שיש להמתין שש שעות, וכן דעת הגר"ש וואנר שליט"א בשבט הל"ז ב, לה אף שיתכן ויש הבדל בין סוגי הגבינות, מכל מקום, למעשה יש להחמיר ולהמתין כבולן שש שעות.

(קכו) כן הור"י הגר"ש אויערבך וצ"ל, והיינו בגבינות שבאחזיו שומן גבוהים, וכדבריו, שהצירוף של קשיות הגבינה במיכנה החומר שלה, יחד עם אחזיו השומן הגבוהים גורמים שהשפעתן של גבינות אלו נשארת הרבה שעות בחלל הפה והלוע, וזו מציאות המורגשת בעליל.

(קכז) אפילו הוא כן יומו, היינו כשישלו בו חלב תוך 24 שעות אחרונות.

(קכח) ראה להלן סעיף צג.

(קכט) שרית טוב טעם ודעת מהר"ג, קפז. ואפילו המתבשל דבר חריף – ראה רמ"א לירד פט על דברי השי"ך שם, טו.

(קל) ראה דרכי"ת לירד פט, יא, כלשונו: "לא ראיתי ולא שמעתי שיוהר שום אדם למנוע שלא לתקן השניים מחשש תקלה זו, שאוכלים בהן לפעמים חלב ולפעמים בשר, וסומכים על שהדבק הוא דבר שאינו מקבל שום בלע בתוכו". וכן תירו: שרית מהרש"ם א, קצו כף החיים יו"ד פט, כב שרית בי"א ח"ג א"ח כד, וכן פסק בשרית משנה הלכות תניינא ב, יג כיון שברך כלל אין מבטלים לפה מאכל או משקה בחוש שהיר סולדת בו ואם נבלע, לא נבלע אלא כל שהוא והוא מתבטל, ובספר נשמת אברהם יו"ד פט, ב בשם מרן הגר"ש אויערבך וצ"ל שאף אם מבטלים לפה רותח, ואף שיש ברתות וחלקי גשרים ממתכת (שוא"א בולעים), "עיקר הטעם להיתר הוא, שהחום הטבעי שבחור הפה מקלקל ומפסיד טעם הבלוע וגם לאחר זמן קצר דינו כאינו כן יומו ולכן לא חש כלל על הטעם הבלוע שבתוך התותבות".

(קלא) בשעת הצורך, יש להעזר בקיסם או בחוט דנטלי, וכמובן, בשבת יש להוזהר שלא לבוא לידי הוצאת דם, ויש להסתפק בשטיפה היטב בעזרת מברשת בעלת שיער רך עם חומר נוזלי בלבד.

(קלב) ראה דרכי"ת לירד פט, יא "הינו מזהיר לכל שואל אותי, דמהראוי לכל ירש שיהיה לו שיניים של בשר במשך עצמן ושל חלב בפני עצמן ומכל שכן לפסח שראוי להחמיר לעשות לו חדשים, וכן ידעתי מכמה אנשים יראי ד' שנוהרים בזה" וראה לעיל הערה עח.

(קלג) שרית מהרש"ם א, קצו ושרית שאילת שלום (הובא בדרכי"ת שם): "שאין להחמיר, ודבראי נעשו ממין דבר קשה ושיע (חלקן) שלא בולע ולא פולט, כמו כלי זכוכית וגם המאכלים עפ"י רוב הפה רק מבלי שני ואין היר מולדת בו".

רשימת השיעורים - שנה ראשונה:

הדלקת נרות חנוכה	שמיטת כספים	א	קיום הבטחות
בשליחות	גורל הנר"א	ב	תמימות בפסירת העומר
חיובי הנכדים בכבוד סביהם	הצלת נפש בנפש	ג	קמן שהגדיל
יששכר וזבולון	מעויות בתפילה ר"ה	ד	לא בשמים היא
קריאת שמות	בינונים תלויים ועומדים	ה	פדיון הבן בפסיקות
השתנות המכנים	קדושת שביעית כד' מינים	ו	זר בברכת כהנים
תפילין של ר"ת	הלכות מצויות בכבוד ס"ת	ז	רות המואביה ובדיני גרות
מ	דברים האסורים בשבת	ח	תקיעות בעת צרה
מא	משום השמעת קול	ט	ברכת שהחיינו בציצית
לא יסתור דברי אביו	מעויות בתפילה ובבמה"ז	י	שביתת הארץ
מב	סנדק בשני אחים	יא	כהנים בקברי צדיקים
מג	קיום הסכמי בחירות	יב	התחלה בתפילה ובמצוות
מד	מצוה בו יותר מבשלאחר	יג	תפילת מוסף
מה	או הידור מצוה	יד	נדרי צדקה במחשבה
מז	ברוך שפטרנו	טו	יציאה מארץ ישראל
מח	מקדש מעט	טז	קידוש ה'
מט	פונדקאות	יז	מעשה שבת
נ	פדיון שבויים	יח	מאכלים עם מיני דגן

רשימת השיעורים - שנה שנייה:

אזהב ושונא	ברכת הגומל - לעוברי דרכים	נא	מדבר שקר תרחק
נר איש וביתו	לא תתגודדו	נב	וחי בהם, קביעת רגע המוות
חנה ושבעת בניה	בל תשחית	נג	חמר מדינה לקידוש והבדלה
עשרה בטבת	מצות מעקה	נד	ההנהגה במחלוקת הלכה
קדיש	ברוב עם הדרת מלך	נה	וקבלה
רפואה סגולית בשבת	או זריזין מקדימין למצוות	נו	חוקת כהונה
מזוזה במקום שאין בו ד' אמות	י"ג מדות	נז	אנכי ה' אלוך
לחם משנה	הפסק בדיבור בתקיעות ועוד	נח	גזירות פסולים
חיבור והפרדת אותיות	עניני ביו"כ, ומצות אכילה	נח	פנים חדשות
עבד איניש דינא לנפשיה	בעיו"כ	נט	תכלת בציצית בזמן הזה
מכירת בתי כנסת	מצות חינוך	ס	תינוק שנשבה
נשים בפרשת זכור	הפטור מדבר ועושהו	סא	בגדרי כל תשקצו
על שם הפור	שיכור בהלכה	סב	צער בעלי חיים
צורות אדם ומשמשים במרום	מילה שלא בזמנה	סג	ירושא בשררה וברבנות
אתר אינטרנט הפתוח בשבת	כופין על מדת סדום	סד	אילת - ברור גבול דרום
תאריכים ושמות לועזיים	קנין כסף - שמורות	סה	א"י
מסחר בחול המועד	סיטמתא	סו	אשו משום חציו
קו התאריך	מעשר כספים	סז	לא תחמוד

רשימת השיעורים - שנה שלישית:

כונה בתפילה	נחמו נחמו עמי	קא	גניבת דעת
קידוש לבנה	עיקר ומפל בברכות	קב	ספיה לקמן
חנופה	יחוד	קג	אונאת דברים
גדרי ברכת המצוות	חלב נכרי - מצלמות וידאו בהלכה קיז	קד	קדושת הכהנים והלוויים
חכמת התורה וחכמיה	ד.נ.א. בהל' עגונות וממונות	קה	תורה שבעל פה
כבוד אחיו הגדול	עני המהפך בחררה	קי	נרות שבת
נתכוון למחשבת איסור	שלישה ספרים נפתחים	קי	מנין עשרה לדברים
קבלה מעשית, ושימוש בשמות	כל נדרי	קי	שבקדושה
אחיזת עינים	סוכה גזולה	קי	נפילת אפים
מצה שרויה	שנים מקרא ואחד תרגום	קי	כניסת כהן לבתי חולים
מוקצה מחמת חסרון כיס	זמני הלכה בארצות הצפון	קי	היזק ראיה
שינוי זהות בשנת סכנה	קיום מצוות בהל'	קי	סתם יינם
ביטוח בהלכה	שומר פתאים ה'	קיב	טבילת כלים
שנה מעוברת	דמי שדכנות	קיג	פתיחת מפעדות ומכבשות
			בתשעת הימים

עו ל מו ת . לימוד בעיון

תכנית המועד למוסרת שיעורים בקבוצות לימוד
 תמוך דפי מקורות במגוון סוגיות הלכתיות ובירורי מנהגים
 פסיע בחקמת שיעורים חדשים ולקבלת דפי עזר להכנת השיעור
 לתרומות והנצחות, ניתן לפנות: 050-410-2399, info@olamot.net
 פרטים נוספים באתר: www.olamot.net

מקומות בהם מתקיימים שיעורים:

אלעד • אלפי מנשה • אפרת • בני ברק • בית גמליאל • גבעת שמואל • גדרה • דימונה • חיפה • טל סיון • טלמון • יבנה • ירושלים • כפר סבא • מודיעין • מעלה אדומים • מעלות • נתניה • פתח תקוה • עינב • עפולה • צפת • קרני שומרון • רחובות • רמלה • רעננה • שעלבים • תל אביב • בססי צה"ל • תעשיה אירית • אוניברסיטאות

בלשיומר • חונג קונג • ונצואלה • יוהנסבורג • לונדון • לוס אנג'לס • לייקווד • מונטריאל • מיאמי • מכסיקו סיטי • ניו ג'רסי • ניו יורק • סאן פאולו • פריס • ציריך • שיקאגו